

- R. Przybylski, *Katabaza Księcia Arcybiskupa Gnieźnieńskiego*, w: tenże, *Klasycyzm czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub wyd. nast.).
- W. Pusz, „Zastanowić się potrzeba...” – czyli uwagi o „Uwagach” Ignacego Krasickiego, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia*, Wrocław 1968, rozdz. 1 (*Gatunek pogardzony*) i rozdz. 2 (*Sądy oświecenia o dawnym romansie i nowej powieści*).
- Z. Sinko, *Powiastka w oświeceniu stanisławowskim*, Wrocław 1982, rozdz. X.
- Z. Sinko, *Oświeceni wśród Pól Elizejskich. Rozmowy zmarłych. Recepcja – twórczość oryginalna*, Wrocław 1976, zwłaszcza rozdz. VIII i IX.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 lub wyd. nast. (hasła: *Proza, Powieść, Powiastka, Bohater literacki, Sterнизм, Russoizm, Utopia*).
- K. Stasiewicz, *Proza Krasickiego*, w: *Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.
- I. Stasiewicz-Jasiukowa, *Encyklopedia uniwersalna Księcia Biskupa Warmińskiego i jej rola w edukacji obywatelskiej czasów stanisławowskich*, Warszawa 1994.
- W. Walecki, *Wieczny człowiek. „Historyja” Ignacego Krasickiego i jej konteksty kulturowe oraz literackie*, Kraków 1999.
- I. Watt, *Narodziny powieści: Studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, tłum. A. Kreczmar, Warszawa 1973.

ROMANTYZM

XXIII. LIRYKA POLSKA DOBY ROMANTYZMU

— Gatunki liryczne (np. elegia, sonet, pieśń i piosenka) a liryk romantyczny – utwór o nieokreślonych odwołaniach do tradycji gatunkowej lub zespalający różnogatunkowe konwencje.

— Monolog a struktury narracyjne, opisowe i dialogowe w liryce romantycznej.

— Liryczność poezji romantycznej. Liryczność jako kategoria estetyczna związana z podmiotowością wypowiedzi. Przykłady: ballada, powieść poetycka i poemat dygresyjny; liryczność i obecność gatunków lirycznych w dramacie romantycznym.

— Przeciwności stylowe liryki romantycznej: obiektywizm – kreacyjna subiektywizacja; naturalność – wzniosłość i gwałtowność ekspresji; śpiewna

harmonia – kontrast i dysonans; bezpośredniość – sugestia, aluzyjność, wieloznaczność; nastawienie na potoczność, konwencjonalność – konstruowanie specyficznego języka liryki; retoryczność – muzyczność.

— Dziedziny tematyczne liryki romantycznej: liryka osobista; liryka religijna i filozoficzna; poezja uczuć narodowych i zagadnień społecznych. Profile romantycznej egzystencji w liryce. Liryka a folklor, insurekcja, rewolucja.

— Przed- i międzypowstaniowi lirycy drugiego planu (Goszczyński, Zaleski, Pol, Lenartowicz, Ujejski, Romanowski). Żywotność sentymentalizmu w liryce doby romantycznej.

Utwory:

Poezje liryczne Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Cypriana Norwida. Poeci krajowi wg: *Antologia romantycznej poezji krajowej*, oprac. M. Grabowska, M. Janion, Warszawa 1958.

Opracowania:

W. Borowy, *O Norwidzie. Rozprawy i notatki*, Warszawa 1960.

M. Burta, *Reszta prawd. „Zdania i uwagi” Adama Mickiewicza*, Warszawa 2005.
Cypriana Norwida kształt prawdy i miłości. Analizy i interpretacje, red. S. Makowski, Warszawa 1986.

H. Friedrich, *Struktura nowoczesnej liryki*, Warszawa 1978.

M. Janion, „Kuznia natury”, w: *taż, Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975.

M. Janion, *Poezja w kraju. Próba syntezy*, w: *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, t. 1, red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975.

M. Janion, *Reduta. Romantyczna poezja niepodległościowa*, Kraków 1979.

T. Kostkiewiczowa, *Tradycja sentymentalizmu w poezji epoki romantycznej (Zarys problemu)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu, seria trzecia*, red. M. Zmigrodzka, Wrocław 1981.

B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Kopopnicka*, Warszawa 2002.

B. Kuczera-Chachulska, *Norwida „przypowieść o pięknie” i inne szkice z pogranicza genologii i estetyki*, Warszawa 2008.

Liryka romantyczna i inne szkice, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2010.

M. Maciejewski, „Ażeby ciało powróciło w słowo”. *Próba kerygmatycznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.

M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z. 1.

- M. Maciejewski, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- Od Kochanowskiego do Mickiewicza. Szkice o polskim cyklu poetyckim*, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2004 (stąd szkice M. Piwińskiej, B. Doparta, B. Kuczery-Chachulskiej).
- I. Opacki, *Odwrócona elegia. O przenikaniu się postaci gatunkowych w poezji*, Katowice 1999.
- I. Opacki, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- I. Opacki, „*W środku niebokręga*”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- M. Prussak, *Czy słysząc jeszcze głos romantyzmu?*, Warszawa 2007.
- D. Seweryn, „...*jak tam zaszedłeś*”. *Mickiewicz w szkole klasycznej*, Lublin 1997.
- D. Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Mickiewicza*, Warszawa 1996.
- K. Stępnik, *Filozofia metafory*, Lublin 1988, rozdz. VI.
- R. Wellek, *Pojęcie romantyzmu w historii literatury*, tłum. I. Sieradzki, w: *Pojęcia i problemy nauki o literaturze*, przed., H. Markiewicz, Warszawa 1979.
- A. Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1986 (lub wyd. nast.), rozdz. VII.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, Warszawa 1997, cz. 2, rozdz. II–VI.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Warszawa 1981.
- Cz. Zgorzelski, *Obserwacje*, Warszawa 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Od oświecenia ku romantyzmowi i współczesności. (Szkice historycznoliterackie)*, Kraków 1978 (stąd: *Romantyzm w Polsce. Szkic popularno-syntetyczny; Niedoświetlone sprawy literatury romantycznej*).
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).
- Cz. Zgorzelski, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988.

XXIV. PROZA W OKRESIE ROMANTYZMU – ZRÓŻNICOWANIE POETYKI I GATUNKÓW

— Miejsce powieści w głównych literaturach europejskich okresu romantyzmu (czasy Goethego, Scotta i Dickensa, Stendhala, Hugo i Balzaka).

— Proces „nobiletycyjny” powieści w Polsce w czasach romantyzmu. Dominacja prozy w literaturze krajowej od przełomu lat czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w.

— Powieść w czasach romantyzmu (**jedno zjawisko do wyboru**):

A. Odmienne wzorce powieści historycznej: romans typu walterskotowskiego (*Listopad* H. Rzewuskiego) a powieść dokumentalna Kraszewskiego (np. *Brühl*);

B. Problem romantycznego artysty w powieści (*Poeta i świat* J.I. Kraszewskiego i *Poganka* N. Żmichowskiej);

C. Proza psychologiczna L. Sztyrmera (*Powieść nieboszczyka Pantofla*);

D. Powieść o tematyce społecznej i obyczajowej (*Spekulant* J. Korzeniowskiego, *Ulana* J.I. Kraszewskiego).

— Mistrz romantycznej prozy – Zygmunt Krasiński. Młodzieńcze próby prozatorskie; *Agaj-Han* jako „powieść poetycka prozą”. Epistolografia Krasińskiego – listy do Delfiny Potockiej. Dzieło epistolograficzne Krasińskiego jako „powieść utajona”; komponent eseistyczny; dandyzm romantyczny (porównaj – Krasiński a Chopin). Poetyckie walory prozy Krasińskiego.

— *Pamiętki Soplicy* H. Rzewuskiego. Gawęda szlachecka prozą i wierszem w czasach romantyzmu. Walory gawędowej narracji i perspektywa ideowa *Pamiętek Soplicy*.

— *Trzy po trzy* A. Fredry: autobiografia z elementami gawędy, podróży i powieści sternowskiej. Wizja świata rozbitego. Utwór romantyczny?

— *Dziennik podróży do Tatrów* S. Goszczyńskiego. Gatunek – podróż. Autokreacja romantyka; idealizacja świata góralskiego.

— Nowelistyka Norwida (interpretacja wybranego utworu).

Utwory:

A. Fredro, *Trzy po trzy* (tekst w oprac. K. Czajkowskiego i S. Pigonia).

S. Goszczyński, *Dziennik podróży do Tatrów* (BN, s. I, nr 170); J. Korzeniowski, *Spekulant* (BN, s. I, nr 24).

Z. Krasiński, *Agaj-Han*; tenże *Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. Z. Sudolski, Warszawa 1975 (wybór).

J.I. Kraszewski, *Brühl*, *Poeta i świat*, *Ulana*; H. Rzewuski, *Listopad* (BN, s. I, nr 61), *Pamiętki Soplicy* (tekst w oprac. Z. Lewinówny).

L. Sztyrmer, *Powieści nieboszczyka Pantofla* (oprac. L. Sokół, Warszawa 1978). Wybrana nowela Norwida.

Źródła pomocnicze:

F.R. Chateaubriand, *René* (BN, s. II, nr 148).

J. W. Goethe, *Cierpienia młodego Wertera* (BN, s. II, nr 22 lub in. wyd.).

H. Balzac, *Ojciec Goriot*.

Oraz do wyboru:

W. Scott, *Waverley*.

L. Sterne, *Podróż sentymentalna*.

Stendhal, *Czerwone i czarne*.

V. Hugo, *Katedra Maryi Panny w Paryżu*.

Opracowania:

W. Borowy, *Ze studiów nad Fredrą*, Kraków 1921.

S. Burkot, *Polskie podróżopisarstwo romantyczne*, Warszawa 1988.

M. Janion, *Zygmunt Krasiński – debiut i dojrzałość*, Warszawa 1962, rozdz. *Wizje historyzoficzne i romans orientalny*.

Józef Ignacy Kraszewski, oprac. W. Danek, Warszawa 1965.

J. Kamionka-Straszakowa, „*Do ziemi naszej*”. *Podróże romantyków*, Kraków 1988.

S. Kawyn, *Józef Korzeniowski. Studia i szkice*, Łódź 1978.

S. Kawyn, *Literatura polska w kraju w latach 1831–1863. Wykłady*, oprac. K. Poklewska i B. Stelmaszczyk, Łódź 1972.

J. Kott, *Największa powieść polskiego romantyzmu, Wstęp*, w: Z. Krasiński, *Sto listów do Delfiny*, Warszawa 1966.

Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863, t. 1 (red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975), stąd: M. Żmigrodzka, *Proza fabularna w kraju*; t. 2 (red. M. Janion, M. Dernałowicz, M. Maciejewski, Kraków 1988), stąd: M. Woźniakiewicz-Dziadosz, *Narcyza Żmichowska*; t. 3 (red. M. Janion, M. Maciejewski, M. Gumkowski, Warszawa 1992), stąd: J. Bachórz, *Poezja a powieść Romantyzm a realizm*.

Z. Lewinówna, *Posłowie*, w: H. Rzewuski, *Pamiętki Soplicy*, Warszawa 1983.

H. Markiewicz, *Teorie powieści za granicą. Od początków do naturalizmu*, Warszawa 1992, rozdz. II.

Nowela – Opowiadanie – Gawęda. Interpretacje, red. K. Bartoszyński, M. Jasińska-Wojtkowska, S. Sawicki, Warszawa 1974 (stąd: interpretacje utworów Henryka Rzewuskiego i Cypriana Norwida).

R. Przybylski, *Gentleman i dandys, w: Style zachowań romantycznych*, red. M. Janion i M. Zielińska, Warszawa 1986.

J. M. Rymkiewicz, *Aleksander Fredro jest w złym humorze*, Warszawa 1977 (esej tytułowy).

- A. Seweryn, *Tradycja barokowa w „Agaj-Hanie”*, „Rocznik Przemyski” 2012, z. 2: *Literatura i język*.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. XII, cz. 2 i rozdz. XVI.
- L. Sokół, *Ludwik Szymaner. Historia życia i twórczości, Poślowie*, w: L. Szymaner, *Powieści nieboszczyka Pantofla*, Warszawa 1978.
- Z. Sudolski, *Wstęp*, w: Z. Krasiński, *Listy do Delfiny Potockiej*, Warszawa 1975.
- A. Waśko, *Zygmunt Krasiński. Oblicza poety*, Kraków 2001.
- A. Witkowska, *Wielcy romantycy polscy. Sylwetki*, Warszawa 1980, stąd: Krasiński, Norwid.
- A. Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1986, rozdz. IX.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, Warszawa 1997, cz. 2, rozdz. VIII, XI, XII.
- K. Wojciechowski, *Wstęp*, w: H. Rzewuski, *Listopad*, Kraków 1923, BN, s. I, nr 61.
- K. Wyka, *Romantyczna nobilitacja powieści*, w: *O potrzebie historii literatury. Szkice polonistyczne z lat 1944–1967*, Warszawa 1969.
- M. Żmigrodzka, *Karmazyn, palestrant i wiek XIX, Wstęp*, w: H. Rzewuski, *Pamiętki Soplicy*, oprac. Z. Lewinówna, Warszawa 1961.
- Zdziwienia Kraszewskim*, red. M. Zielińska, Wrocław 1990.

Opracowania dalsze:

- T. Burek, *Powieść utajona*, w: tenże, *Żadnych marzeń*, Londyn 1987.
- Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Warszawa 1991.

ADAM MICKIEWICZ

XXV. MICKIEWICZ – TWÓRCA POLSKIEJ BALLADY ROMANTYCZNEJ

I. Kiedy powstały, gdzie i kiedy zostały wydane *Ballady i romanse*? Kim był wówczas Adam Mickiewicz? Jakie ballady napisał w latach późniejszych?

II. Fantastyka *Ballad i romanse*.

— W jaki sposób łączył Mickiewicz geograficzny i historyczny konkrety z fantastyką?

— Zaskoczenie, cudowność, groza jako cechy świata balladowego.

— Duchy, zjawy, świtezianki, upiory. Za pomocą jakich środków artystycznych Mickiewicz przedstawiał istoty niesamowite?

— Czy narrator ballad wierzy w duchy? Jak zmienia się jego stosunek do zjawisk fantastycznych w różnych utworach cyklu?

III. Człowiek i natura.

— Ballady Adama Mickiewicza a romantyczne hasło „powrotu do natury”.

— Czy świat w *Balladach i romansach* jest poznawalny? Czy panuje w nim ład? Czy rządzą tu jakieś prawa?

— Kim jest człowiek wobec natury?

— Czy natura ma swoją moralność? Porównaj z tego punktu widzenia np. *Świteziankę*, *Rybkę* i *Lilie*.

— Dlaczego odmieniec, człowiek cierpiący, szalony, dziecko są częstymi bohaterami ballad?

— Niejednoznaczność moralna bohaterów ballad; rysunek psychologiczny postaci.

IV. Romantyczność jako utwór programowy młodego romantyka.

— Czym były „prawdy żywe” w rozumieniu Mickiewicza?

— Przeciw komu i przeciw jakim poglądom na świat Mickiewicz napisał *Romantyczność*?

V. Źródła literackie i folklorystyczne ballad Mickiewicza.

— Jaka istnieje zależność pomiędzy balladami Mickiewicza a balladami i podaniami ludowymi?

— Czego poszukiwał Mickiewicz w kulturze ludowej? Jakie jej cechy uważał za istotne?

— Sentymentalna duma a ballada romantyczna.

— Europejscy poprzednicy twórczości balladowej Mickiewicza.

VI. Ballady i romanse jako prowokacja estetyczna.

— Cechy ballady jako gatunku literackiego.

— Ballady Mickiewicza są traktowane jako połączenie kultury „wysokiej” z „niską”, popularną. Omów z tego punktu widzenia wątki fabularne, postaci, role narratora, formy wersyfikacyjne, język artystyczny wybranej ballady.

— Czy można traktować *Ballady i romanse* jako żart, zabawę literacką?

— Przeciwno jakim cechom ówczesnej literatury pisane były ballady Mickiewicza?

— Za co klasycy krytykowali Mickiewicza?

— Jakie zmiany można wskazać w poetyce ballad (od *To lubię* do *Lilij*)?

— Rola ballady w kształtowaniu romantycznej wyobraźni i stylu artystycznego.

— Jakie cechy świata balladowego odnaleźć można w innych utworach Mickiewicza (np. w II i IV części *Dziadów*)? W utworach innych poetów romantycznych (np. w *Balladynie* Juliusza Słowackiego)?

— Zjawisko romantycznej balladomanii i ballady – parodie utworów romantyków.

— Porównaj wybraną balladę Mickiewicza z jedną balladą poety XX-wiecznego, np. Jana Kasprówicza, Bolesława Leśmiana lub Mirona Białoszewskiego.

Opracowania:

- M. Baranowska, *Księga ballad. Antologia*, Warszawa 1987.
- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958 (lub wyd. nast.), rozdz. II.
- K. Cysewski, *O „Balladach i romansach” Mickiewicza. Interpretacje*, Słupsk 1987.
- M. Grabowska, *Primula veris romantyzmu polskiego*, w: *taż, Rozmaitości romantyczne*, Warszawa 1978.
- M. Janion, *Romantyzm polski wśród romantyzmów europejskich i Kuźnia natury*, w: *taż, Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975.
- S. Kawyn, *Walka romantyków z klasykami*, Wrocław 1960.
- A. Kowalczykowa, *Widzenie w biały dzień. O „Romantyczności” Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 1975, z. 3.
- I. Opacki, *Ballada*, hasło w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- I. Opacki, *Ewolucje balladowej opowieści*, Lublin 1961.
- I. Opacki, *Uroda i żaloba czasu. Romantyzm w liryce Bolesława Leśmiana*, w: *tenże, Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979.
- I. Opacki, *„W środku niebokręga” O „Balladach i romansach Mickiewicza”*, w: *tenże, „W środku niebokręga”. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995 lub „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 3.
- M. Piwińska, *Koloryt uczuć, klimat wewnętrzny, topografia wyobraźni w cyklu „Ballad i romansów” Mickiewicza*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- Z. Stefanowska, *O „Romantyczności”*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu. Studia o Mickiewiczu*, Warszawa 2001.
- Cz. Zgorzelski, *Duma poprzedniczka ballady*, Toruń 1949.
- Ballada polska*, oprac. Cz. Zgorzelski, I. Opacki, Wrocław 1962, BN, s. I, nr 77.
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).
- M. Żmigrodzka, *„Ballady i romanse wobec tradycji niemcewiczowskiej”*, „Pamiętnik Literacki” 1956, zeszyt specjalny: *W setną rocznicę zgonu A. Mickiewicza*, s. 122–149.

XXVI. W KRĘGU IV CZ. *DZIADÓW*

I. Okoliczności powstania *Dziadów* wileńsko-kowieńskich.

— Życie osobiste poety: przyjaźń, miłość, wzrastające poczucie wyobcowania i odrębności.

— Własne doświadczenia, obserwacje świata i lektury a edukacja na oświeceniowej uczelni.

— Skąd Mickiewicz czerpał wiedzę o kulturze ludowej Nowogródzczyzny? Jaki był stosunek poety do wierzeń ludowych?

II. IV cz. *Dziadów* jako manifest romantycznego widzenia świata i zapis dramatycznych przeżyć.

— Co łączy IV cz. *Dziadów* z balladą *Upiór*, rozpoczynającą cykl wileńsko-kowieński?

— Kim jest Gustaw? Dlaczego jego losy zostały wplecione w obrządek *Dziadów*?

— Monolog Gustawa. Jaka jest miłość, o której opowiada bohater? Porównaj ją z innymi wzorami miłości romantycznej (również w wierszach samego Mickiewicza).

— Pamięć i wspomnienie – ich rola w utworze. Co bohater mówi o ludziach i o „książkach zbójceckich”, które w przeszłości ukształtowały jego myślenie i odczuwanie?

— Postać Księdza – jego rola w utworze.

— Jedność świata zmarłych i świata żywych. Jak rozumie ją poeta? Jak ją wyraża bohater?

III. Środki ekspresji i artystyczne ukształtowanie *Dziadów* cz. IV.

— Omów kompozycję *Dziadów* wileńsko-kowieńskich, uwzględniając szczególne miejsce IV części. Jaką rolę odgrywa tutaj ballada *Upiór*? Słowo odautorskie? Motto?

— Cykliczność i fragmentaryzm w *Dziadach*.

— Czy IV cz. *Dziadów* jest dramatem, czy poematem? Omów strukturalne różnice między II i IV częścią.

— Siła ekspresji jako ważny czynnik dzieła romantycznego; budowanie nastroju. W jaki sposób w IV cz. *Dziadów* łączy się realizm psychologiczny postaci z sugestywnością wyrazu? Jakimi środkami poeta przedstawia gwałtowne zmiany uczuć?

— Liryczna sublimacja wypowiedzi w IV cz. *Dziadów*.

— Wersyfikacyjne środki budowania monologu lirycznego, wprowadzania stylizacji ludowej. Muzyczność (kantatowość) II cz. *Dziadów*; rola piosenek w IV części.

— Gdzie jeszcze poeta opowiada podobnie o miłości, stosując układy paralelne i gradację obrazów (np. *Do M****)?

— Czym różni się ironia oświeceniowa od ironii Gustawa? Zwróć uwagę na dydaktyczny wymiar pierwszej i poznawczy drugiej.

— Fantastyka i symbol – poetyckie metody świadczenia o duchowej zasadzie świata.

IV. *Dziadów cz. IV* jako ważny poemat o miłości w historii polskiej liryki wyznania. Omów jego znaczenie, spróbuj odnaleźć analogie i nawiązania w poezji późniejszej.

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958.

K. Górski, *Bohater romantyczny*, E. Jaworska, *Upiór*, S. Treugutt, *Bajronizm*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

B. Dopart, *Mickiewiczowski romantyzm przedlistopadowy*, Kraków 1992.

M. Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, rozdz. 2, 5.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 lub Lublin 1995.

B. Kuczera-Chachulska, *O kształcie gatunkowym IV części „Dziadów”*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.

S. Pigoń, *Do źródeł „Dziadów” kowieńsko-wileńskich*, w: *tenże, Studia literackie*, Kraków 1951.

S. Pigoń, *Formowanie „Dziadów” części drugiej*, Warszawa 1976.

R. Przybylski, *Słowo i milczenie Bohatera Polaków. Studium o „Dziadach”*, Warszawa 1993.

Z. Stefanowska, *Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.

Z. Stefanowska, *Dziady*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984.

Cz. Zgorzelski, *Człowiek w twórczości Mickiewicza*, w: *tenże, O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976.

M. Zielińska, *Opowieść o Gustawie i Maryli*, Warszawa 1998.

XXVII. SONYTY ODESKIE

I. Okoliczności powstania sonetów odeskich.

— Mickiewicz w Rosji – styl życia, pozycja społeczna, środki utrzymania.

— Kariera literacka i towarzyska Mickiewicza: stare i nowe znajomości.

— Polak w imperium carów – kontrowersje między Mickiewiczem a jego przyjaciółmi.

II. Różne oblicza miłości w sonetach odeskich.

— Przemiany w przeżywaniu miłości w kolejnych wierszach cyklu (zanalizuj ten problem na wybranych przykładach).

— Miłość w sonetach odeskich wobec wzorów miłości romantycznej. Porównaj perypetie uczuciowe w sonetach z obrazem miłości Gustawa w IV cz. *Dziadów*.

— Psychologia miłości lirycznego bohatera sonetów oraz elegii i innych liryków tego okresu (*Do D.D.*, *Sen. Rozmowa*, *Niepewność*, *Dwa słowa*, *Zaloty*).

— Tradycje liryki miłosnej w sonetach Mickiewicza.

— Przeżycia miłosne i autorefleksja; uczuciowe, poznawcze i moralne rozterki podmiotu cyklu odeskiego.

— *Ekskuza* jako zamknięcie cyklu.

III. Styl i kompozycja sonetów odeskich.

— Wyznaczniki cykliczności sonetów odeskich.

— Sonet *Do Niemna* w wersji wileńsko-kowieńskiej i w wersji z cyklu odeskiego.

— Dramatyzacja sonetów.

— Językowe warianty ekspresji miłosnych dylematów.

— Humor w sonetach odeskich.

— Forma wierszowa sonetów odeskich.

— Motywy klasyczne, sentymentalne i romantyczne w sonetach odeskich.

— Porównaj scenę pożegnania kochanków w II akcie (scena 2) *Romea i Julii* Szekspira z sonetem XVI cyklu odeskiego (*Dobranoc*).

IV. Bezpośrednie reakcje współczesnych i późniejsza recepcja cyklu odeskiego.

— „Krytycy i recenzenci warszawscy” wobec sonetów erotycznych Mickiewicza.

— Epicki i liryczny „styl odbioru” sonetów odeskich.

— „Hedonistyczne” i „moralistyczne” odczytania sonetów i liryków erotycznych Mickiewicza (Cz. Zgorzelski, A. Witkowska).

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 albo Lublin 1995.

I. Opacki, *Człowiek w sonetach przełomu (O sonetach Mickiewicza)*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972, lub w: tenże: „*W środku niebokręga*”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.

I. Opacki, *Sonet i Sonety odeskie*, hasła w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.

- M. Piwińska, *Miłość*, Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- L. Pszczołowska, *Sonet od Renesansu do Młodej Polski*, w: *Słowiańska Metryka Porównawcza*, t. 5: *Sonet*, red. L. Pszczołowska, D. Urbańska, Warszawa 1993.
- T. Sinko, *Około sonetu „Do Niemna”*, w: tenże, *O tradycjach klasycznych Adama Mickiewicza*, Kraków 1923.
- Z. Sudolski, *Wzloty i upadki odeskie; „Łudzenie despoty”; U kresu rosyjskiej odysei*, w: tenże, *Mickiewicz. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1995.
- Z. Szmydtowa, *Mickiewicz jako tłumacz z literatur europejskich*, Warszawa 1955.
- A. Witkowska, *Słowiański Byron*, w: *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1986.
- Cz. Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, w: tenże, *O lirykach Mickiewicza i Słowackiego. Eseje i studia*, Lublin 1961 lub w: tenże: *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976.

XXVIII. SONETY KRYMSKIE

- I. Okoliczności powstania *Sonetów krymskich*.
- II. *Sonety krymskie* jako zapis podróży i kreacja poetycka.
- Podróż Mickiewicza na Krym a literackie konwencje podróżowania.
 - Kim jest Pielgrzym w *Sonetach*, dokąd dąży. Czy Pielgrzym jest turystą?
 - Kim jest Mirza dla Pielgrzyma?
 - Podróż w nieznane i podróż wewnętrzna; poznawanie samego siebie.
 - Zdziwienie i ciekawość – w jaki sposób pojawiają się w *Sonetach*, dzięki jakim środkom stylistycznym?
 - Samotność podróżnika w *Sonetach*.
- III. Orientalizm Mickiewicza.
- Podróże romantyków a orientalizm w *Sonetach krymskich*.
 - Dwie próby orientalizmu: porównaj *Sonety krymskie* z Mickiewiczowskimi poematami „arabskimi” (*Szanfary, Almotenabbi, Farys*).
 - Elementy orientalne w języku *Sonetów*.
- IV. Pejzaż krymski.
- W *Panu Tadeuszu* Mickiewicz pisać będzie o Litwie: „Widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie”. W jakiej mierze *Sonety* realizują już tę zasadę poetycką?
 - Konkretność wrażeń i zmysłowość opisu.
 - Widzenie a wspomnienia w *Sonetach*.

- Sonetowa wizja ruin i grobów.
- Pejzaż krymski jako tajemniczy szyfr do odczytania. Jak i o czym mówi tu Natura, Historia, Bóg?
- Omów symboliczne znaczenie elementów pejzażu w przedstawianiu stanów duchowych „ja” lirycznego w poszczególnych utworach cyklu.
- V. Tradycja i nowatorstwo w *Sonetach krymskich*.
- Sonet jako gatunek literacki.
- Co to znaczy, że *Sonetów krymskie* stanowią cykl poetycki? Jakie środki stylistyczno-kompozycyjne pozwalają mówić w tym przypadku właśnie o cyklu, a nie tylko o zbiorze sonetów?
- W jaki sposób Mickiewicz starał się dostosować tradycyjną formę sonetu do przekazu nowych doświadczeń? Jakie elementy (kompozycyjne, wersyfikacyjne) wprowadził i jakie pełniły one funkcje?
- Jak można zinterpretować te uśiłowania Mickiewicza, pamiętając o słowach Pielgrzyma, kończących sonet XV:
„Tam widziałem – com widział, opowiem – po śmierci,
Bo w żyjących języku nie ma na to głosu”.
- Dlaczego *Sonetów krymskie* wzbudziły niechęć Kajetana Koźmiana? W jaki sposób utwory te wpłynęły na kształtowanie się polskiego romantyzmu i późniejszej poezji?
- Spory i dyskusje historyków literatury wokół *Sonetów*.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Egzotyzm*, Ł. Ginkowa, *Step*, A. Kowalczykowska, *Pejzaż*, M. Piwińska, *Orientalizm*, W. Weintraub, *Pielgrzym*, Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowska, Wrocław 1991.
- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, Lublin 1958, t. 1.
- J. Brzozowski, *Sens krymskiej podróży*, w: *Trzydzieści arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak, M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Furmanik, *Ze studiów nad sonetami Mickiewicza*, w: tenże, *Słowo i obraz*, Poznań 1967.
- J. Klaczko, *Półwysep Krymski w poezji*, w: tenże, *Szkice i rozprawy literackie*, tłum. S. Tarnowski, J. Jabłonowski, A. Potocki, Warszawa 1904.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 lub wyd. poprawione Lublin 1995.
- J. Komar, *W stronę Ałusztzy (Notatki o liryce Mickiewicza)*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- W. Kubacki, *Z Mickiewiczem na Krymie*, Warszawa 1977.
- M. Kwaśny, *Jak powstała szata orientalna „Sonetów krymskich”*, w: Adam

- Mickiewicz. Materiały Śląskiej Sesji Mickiewiczowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej*, Katowice 1958.
- M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania. Z dziejów romantycznej liryki opisewej*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z. 1.
- I. Opacki, *Człowiek w sonetach przełomu (sonetach Mickiewicza)*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972; lub w: tenże, „*W środku niebokręga*” *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- I. Opacki, hasła: *Sonet* i *Sonet* *krymskie*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- I. Opacki, *Z zagadnień cyklu sonetowego w polskim romantyzmie*, w: A. Opacka, I. Opacki, *Ruch konwencji. Szkice o poezji romantycznej*, Katowice 1975.
- M. Piwińska, *Wschodnie maskarady*, „Teksty” 1975, nr 3, lub w: tenże, *Złe wychowanie*, Warszawa 1981.
- J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1965.
- L. Pszczołowska, *Sonet od Renesansu do Młodej Polski*, w: *Słowiańska Metryka Porównawcza*, t. 5: *Sonet*, red. L. Pszczołowska, D. Urbańska, Warszawa 1993.
- D. Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Adama Mickiewicza*, Warszawa 1996, cz. I: *O wyobraźni religijnej Mickiewicza* lub „*Ruiny*” i „*groby*” w „*Sonetach krymskich*”. *O wyobraźni religijnej Mickiewicza*, w: *Religijny wymiar literatury polskiego Romantyzmu*, red. D. Zamącińska i M. Maciejewski, Lublin 1995.
- Walka romantyków z klasykami*, wstęp napisał, wypisy źródłowe ułożył i oprac. S. Kawyn, Wrocław 1960.
- D. Zamącińska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- Cz. Zgorzelski, *Pielgrzym „w krainie dostatków i krasy”*, w: tenże, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).

XXIX. POWIEŚĆ POETYCKA I MASKA

I. Powieść poetycka – romantyczny gatunek literacki.

— Jakich autorów uważa się za twórców tego gatunku? Kto jeszcze, obok Mickiewicza, pisał w Polsce powieści poetyckie?

— Jakie cechy gatunkowe powieści poetyckiej sprawiły, że stała się ona formą szczególnie dobrze ujmującą romantyczne widzenie świata? Które z nich łączą powieść poetycką z innymi gatunkami, np. balladą czy dramatem romantycznym?

— Powieść poetycka łączy elementy epickie i liryczne. Jakie znaczenie ma to połączenie w *Konradzie Wallenrodzie*?

II. *Konrad Wallenrod* jako „powieść maski”.

— Podwójność poematu: sensacyjna opowieść o Wallenrodzie i jej sens ukryty, czyli jak Mickiewicz wykorzystał tajemniczość powieści poetyckiej.

— Jaki był związek pomiędzy okolicznościami powstania i druku utworu a zamaskowaniem jego współczesnego sensu?

— Jaką rolę odegrać miała Mickiewiczowska *Przedmowa*?

— Czy tajne porozumienie pomiędzy autorem i czytelnikiem można traktować w tym wypadku jako zastosowanie „języka ezopowego”?

III. Historyzm maski.

— Maska historyczna poematu a romantyczne pojmowanie historii oraz związków pomiędzy przeszłością i teraźniejszością. *Konrad Wallenrod* jako przykład romantycznego historyzmu.

— Dlaczego, poszukując kostiumu historycznego dla swego utworu, wybrał Mickiewicz czasy średniowieczne?

— Autentyzm historyczny (postaci, wydarzeń, kolorytu epoki) w poemacie i autorskie kreacje Mickiewicza.

— Jakie inne utwory Mickiewicza inspirowane były „poezją dziejów”?

IV. Człowiek „zamaskowany”.

— Na czym polegało rozdwojenie osobowości Wallenroda i jakie były tego rozdwojenia konsekwencje dla jego życia, dla jego poczucia własnej tożsamości?

— Wolność osobista i wolność narodu – jak Mickiewicz przedstawia związki pomiędzy nimi?

— Konrad Wallenrod a inni bohaterowie Mickiewicza pojawiający się w przebraniu: Aldona, Jacek Soplica, kobiety przebrane za mężczyzn: Grażyna, Emilia Plater. Co łączy te rozmaite sposoby maskowania tożsamości? Dlaczego człowiek romantyczny często pojawia się w masce?

V. Maska i zdrada.

— Konsekwencje moralne rozdwojenia osobowości – Halban i Aldona jako dwie „strony” sumienia bohatera.

— Tragizm postaci Wallenroda.

— Problem „dwóch sumień” w świadomości Polaków doby rozbiorów.

— Konflikty etyczne „życia w masce” a doświadczenia pierwszych polskich spiskowców i pokolenia dekabrystów. Czy poemat Mickiewicza dawał wskazówki, które pozwoliłyby rozstrzygnąć dylemat moralny zdrady? Jak odczytali ten utwór jego pierwsi czytelnicy?

— Porównaj historię Wallenroda z opisem życia Polaka przedstawionym przez Mickiewicza w wierszu *Do matki Polki*.

— Jakie znaczenie nadawała poezji *Pieśń Wajdeloty*?

— Wzniosłość i siła narodowej tradycji a dramat jednostki. Poezja jest tu życiem, czy trucizną?

— Dlaczego Mickiewicz w latach późniejszych odnosił się z niechęcią do *Konrada Wallenroda*?

VI. Konrad Wallenrod i Konrad z III cz. *Dziadów* – porównaj tych bohaterów, zwracając uwagę na przeobrażanie się stosunku Mickiewicza do metod walki z wrogami narodu.

Opracowania:

Bo insza rzecz zdradzić, insza dać się złudzić. Problem zdrady w Polsce przełomu XVIII i XIX w., red. A. Grześkowiak-Krwawicz, Warszawa 1995.

S. Chwin, *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, 1991.

K. Górski, *Bohater romantyczny*, J. Lasecka-Zielak, *Wallenrodyzm*, M. Maciejewski, *Powieść poetycka*, A. Martuszewska, *Ezopowy język*, E. Nawrocka, *Tragizm*, M. Piwińska, *Indywidualizm*, S. Treugutt, *Bajronizm*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

M. Janion, M. Żmigrodzka, *Historyzm i romantyczna historia (szczególnie rozdz. Poezja dziejów)*, w: *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.

M. Janion, *Tragizm „Konrada Wallenroda”*, w: *Romantyzm. Studia o ideach i stylu*, Warszawa 1969; M. Janion, *Kobieta-Rycerz*, w: *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996 lub też, *Zbrojna Grażyna*, w: *Maski*, „Transgresje IV”, red. M. Janion i S. Rosiek, 1986.

M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990 (rozdz. I–IV).

M. Maciejewski, *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.

M. Zielińska, *„Konrad Wallenrod” Adama Mickiewicza*, Warszawa 1990.

XXX. WALLENROD I WALLENRODYZM

I. Czym jest zjawisko wallenrodyzmu, kiedy się pojawiło? Jakie oceny mu towarzyszyły? Jak zmieniał się stosunek Mickiewicza do idei *Konrada Wallenroda*? Jak oceniali ten poemat krytycy z jego pokolenia? Słowacki w *Beniowski*? Krasiński (listy do Delfiny Potockiej i Augusta Cieszkowskiego)?

II. Wallenrodyzm jako konstrukcja literacka i wzór rzeczywistych zachowań. Czy byli „Wallenrodami” oficerowie polscy w armii carskiej (ks. Adam Jerzy Czartoryski, Jarosław Dąbrowski, Zygmunt Sierakowski)? pozytywiści? Polacy dobrowolnie lub przymusowo osiedleni w Rosji? socjaliści? zwolennicy ugody z Rosją, tacy jak np. Aleksander Wielopolski? uczestnicy powstania styczniowego, współpracujący z carskimi władzami (por. co na ten temat pisał

współcześnie Wł. Terlecki w tzw. trylogii powstania styczniowego: *Spisek; Dwie głowy ptaka; Powrót z Carskiego Siola*). Na wybranych przykładach ukazaż, jak oceniali wallenrodyzm polscy pisarze, np. J.I. Kraszewski (cykl powieściowy Bolesławity: *Szpieg, Para czerwona, My i oni, Moskał*)? B. Prus w *Lalce*? A. Świętochowski w publicystyce? A. Asnyk w dramacie *Kiejstut*? F. Faleński w wierszach? Konopnicka w pismach krytycznoliterackich, m.in. w rozprawie *Mickiewicz, jego życie i duch*? S. Witkiewicz jako autor artykułu *Wallenrodyzm czy znikczemnienie* (przedruk: „Kultura”, Paryż 1977, nr 7–8)? B. Miciński np. w *Nietocie*? S. Żeromski? S. Wyspiański?

III. Jak odróżnić Wallenrodów „prawdziwych” (zamaskowanych patriotów) od Wallenrodów „fałszywych” (lojalistów, kolaborantów, oportunistów)? Jaki może być pożytek z wallenrodyzmu? Co na ten temat pisał B. Prus (*Kronika tygodniowa*, „Kurier Codzienny” 1899, nr 6), a co S. Witkiewicz (*op. cit.*, nr 7–8)?

IV. Czy można mówić o wallenrodyzmie drugiej wojny światowej i wallenrodyzmie pojałtańskim? Czy uczestnicy walki konspiracyjnej w czasach okupacji czuli się „Wallenrodami”? Co z Mickiewiczowskiego Wallenroda brał np. Andrzej Trzebiński ze „Sztuki i Narodu” (por. jego prozę *Kwiaty z drzew zakazanych*), a co np. L. Tyrmand w powieści *Filip*, T. Konwicki w *Matej Apokalipsie*, J. Pilch w *Spisie cudzołóżnic*? (omów jeden z tych przykładów). Jaka funkcję pełnił wallenrodyzm w biografii ludzi zaangażowanych w życie polityczne i publiczne po 1945 roku (por. wypowiedzi pisarzy w antologii J. Trznadla *Hańba domowa*)? Czy Miłoszowy „ketman” stanowi analogię wallenrodyzmu, czy jego zaprzeczenie (por. Cz. Miłosz, *Zniewolony umysł*)?

V. Czy zachodzą jakieś istotne analogie pomiędzy zjawiskiem wallenrodyzmu a fenomenem tzw. gospodarki wyłączzonej, który opisał Kazimierz Wyka (*Gospodarka wyłączona*, w: *Życie na niby*)?

Opracowania:

(oprócz pozycji wskazanych wyżej)

- W. Billip, *Mickiewicz w oczach współczesnych. Dzieje recepcji na ziemiach polskich w latach 1818–1830. Antologia*, Wrocław 1962.
- S. Chwin, *Literatura a zdrada. Od Konrada Wallenroda do Matej Apokalipsy*, Kraków 1993.
- M. Ingot, *Hitlerowska ocena „Konrada Wallenroda”*, w: *Księga w 170 rocznicę wydania „Ballad i romansów” Adama Mickiewicza*, red. J. Kolbuszewski, Wrocław 1993.
- M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990.
- A. Jaszczuk, *Czy Włodzimierz Spasowicz był zdrajcą narodu*, „Kwartalnik Historyczny” 1994, nr 2.

- S. Kawyn, *Mickiewicz w oczach współczesnych. Studia i szkice*, Kraków 1967.
- Z. Łapiński, *Jak współżyć z socrealizmem. Szkice nie na temat*, Londyn 1988.
- M. Micińska, *Zdrada, córka Nocy. Pojęcie zdrady narodowej w świadomości Polaków w latach 1861–1914*, Warszawa 1998.
- A. Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, oprac. S. Chwin, wyd. 3 zmienione, Wrocław 1991, BN I, 72.
- A. Szwarc, *Od Wielopolskiego do Stronictwa Polityki Realnej. Zwolennicy ugody z Rosją, ich poglądy i próby działalności politycznej (1864–1905)*. Warszawa 1990.

XXXI. DZIADY

Do wyboru części A + B lub A + C

A. DZIADY – CYKLICZNY POEMAT DRAMATYCZNY

I. Tytuł. Jego ludowe źródło. „Dziady” jako nagłówek dramatu wileńsko-kowieńskiego, poematu drezdeńskiego i całego cyklu: spróbuj zróżnicować znaczenie wyrazu.

II. Fragment romantyczny. Cykl jako zasada kompozycji. Kompozycja cykliczna u Mickiewicza i u innych poetów romantycznych – wskaż przykłady.

III. Czynniki scalające *Dziady*:

— Bohater. Romantyczne kształtowanie postaci literackiej i pojmowanie człowieka. Bohater przeobrażający się; omów fazy jego dziejów. „Nocna” i „dzienna” strona natury ludzkiej w *Dziadach* okresu wileńsko-kowieńskiego (także w *Widowisku*). „Człowiek rozumu” a „człowiek wiary” w części III.

— Dwubiegunowa konstrukcja świata poetyckiego. Rzeczywistość nadprzyrodzona i świat dostępny zmysłom. „Idea macierzysta” dzieła według samego autora: wpływ świata duchowego na świat widzialny. Jak to rozumiesz?

— Dobro i Zło jako byty nadprzyrodzone. Ich obecność w kosmosie i w historii. Spór o kosmos w IV i w III cz. dzieła. Opozycja despotyzmu i wolności, teraźniejszości i przyszłości eschatologicznej.

— Autobiografizm *Dziadów*. Gustaw i Maryla. Więzień, zesłaniec i podróżnik. Poeta. Artystyczna kreacja własnej biografii a poetycka interpretacja faktów historycznych – zestaw przykłady.

IV. Synkretyzm rodzajowy poematu dramatycznego.

Wskaż najważniejsze aspekty gatunkowe dzieła. Zanalizuj wybraną scenę (np. *Wielką Improwizację* lub *Pana Senatora*) pod względem gatunkowej różnorodności. Liryczność i epickość w poemacie Mickiewicza. Nawiązanie do tradycji europejskiego „dramatu fantastycznego” (*Faust* Goethego, *Manfred* Byrona). *Dziady* i *Faust* jako dzieła cykliczne.

Co wiesz o innych próbach dramatycznych (także przekładowych) Mickiewicza?

V. *Dziady* w teatrze. Wyobraźnia teatralna Mickiewicza. Jakie doświadczenia teatralne miał poeta? Jakie są walory *Dziadów* jako scenariusza widowiska teatralnego? Jak wyreżyserowałbyś wybraną scenę? Co wiesz o miejscu *Dziadów* w polskiej tradycji teatralnej (ważne inscenizacje, kreacje aktorskie) i w tradycji narodowej?

B. DZIADY WILEŃSKO-KOWIEŃSKIE

I. Obrzęd ludowy a literacka kreacja Mickiewicza.

— Porównaj dramatyczne ukształtowanie obrzędu w częściach II, IV oraz w *Dziadach. Widowisku* i w części III. Spróbuj dotrzeć do pierwotnej wersji części II *Dziadów*.

— Co wiemy o ludowych *Dziadach*? Jakie odstępstwa od rzeczywistej ludowej uroczystości poczynił Mickiewicz? Czemu one służyły?

II. Ludowość romantyczna.

— Lud w romantycznej wizji narodu. Kultura ludowa jako przedmiot badań na początku XIX w. (np. Zorian Dołęga Chodakowski). Jej miejsce w programach literackich (literacko-kulturowych) przełomu romantycznego (Kazimierz Brodziński, Adam Mickiewicz, Maurycy Mochnacki).

— Ludowość jako szansa odnowienia wyjałowionej kultury elit. Spór Mickiewicza z oświeceniem wokół ludowości (*Romantyczność – IV cz. Dziadów*). Przeciwnikiem oświeceniowej rozumności i nauki jest tutaj ludowy zabobon, czy prawda romantycznej poezji? Czego dotyczą „prawdy żywe” owej poezji?

— Jakie ważne utwory powstały w kręgu ludowości w przedlistopadowej fazie romantyzmu? Z jakich inspiracji czerpali Mickiewicz i inni polscy romantycy (myśl zachodnioeuropejska, ballada niemiecka i angielska, *Faust* Goethego, *Wolny strzelec* Webera, powieści Waltera Scotta)?

III. „Prawdy żywe” człowieczeństwa w II cz. *Dziadów*. Czy układają się w spójną całość? Czy pozostają w związku z innymi składnikami wizji świata w utworze (np. z obrazem kosmosu, z koncepcją kosmicznej sprawiedliwości)? Czy winy pokutujących dusz w pełni odpowiadają chrześcijańskiemu pojęciu grzechu?

— Czym różni się Mickiewiczowskie i oświeceniowe podejście do rzeczywistości nadprzyrodzonej? do sacrum? do religii?

IV. Obraz upiora w *Dziadach* wileńsko-kowieńskich – choć wywodzi się z ludowych wierzeń i w ramach obrzędu jest umieszczony w prowincjonalnych realiach, uzyskuje symboliczne znaczenie filozoficzne. Co wiesz o romantycznej metodzie tworzenia oraz odczytywania symbolu i symboliki?

V. Egzystencja bolesna i wyobcowana. Marzycielstwo, melancholia i rozpacz w cz. IV i w *Widowisku*. Miłość romantyczna. Jakie znasz przedstawienia graficzne i malarskie melancholii? portrety romantycznych marzycieli?

- Heloiza, Werter, Gustaw: podobieństwo losów.
- *Maria* Malczewskiego wobec *Dziadów*.
- Rozwiń temat: Literacka legenda Gustawa i Maryli, albo: Romantyczne pary w literaturze polskiej i obcej. Co zawdzięczamy romantycznemu odkrywaniu intymności?

C. DZIADY DREZDEŃSKIE

I. Mickiewicz jako więzień i zesłaniec. Realia wileńskie i warszawskie.

Dziady reportażem historycznym? kroniką dramatyczną? poematem historyzoficznym?

Dzieło drezdeńskie jako reakcja na zło w dziejach narodu i świata. Omów przejawy tego zła, nękające człowieka doby romantyzmu. Czy znajdziesz w III cz. *Dziadów* problem ludobójczego prześladowania narodu albo ostrzeżenie przed ludźmi głoszącymi polityczny „raj na ziemi”?

II. Człowieka romantycznego bunt metafizyczny (dotyczący podstaw porządku świata).

— Zinterpretuj *Wielką Improwizację*. Czy Konrad przeobraża się w toku tego monologu? Jakie argumenty bohatera autor skazuje, jak się zdaje, na kompromitację, a jakie nadają Konradowi tragiczną wielkość?

— Jakie antyczne mity i symbole biblijne oraz jakie europejskie dzieła literackie pomagają zrozumieć bohatera *Wielkiej Improwizacji*?

— Co oznacza termin „romantyczny tytanizm”?

III. Człowieka romantycznego „droga do Damaszku”: poszukiwanie Boga-Człowieka i Opatrzności w dziejach.

— Zinterpretuj *Widzenie Księdza Piotra*. Czy mąż „Czterdzieści i cztery” to obraz przyszłych dziejów Konrada? Co wskazuje na to, że ów mąż jest Boskim pomazańcem, „naczyniem wybranym”? Że jest on również obrazem przyszłego, odnowionego człowieczeństwa? Jak rozumiesz wyrażenie „wskrziesiciel narodu”? Jaka jest symbolika krzyża i wymowa sceny krzyżowania narodu: czy naród polski to mesjasz – czy „tylko” męczennik? Wskaż konteksty biblijne.

— Co oznacza termin „mesjanizm”? (Może znasz także pojęcia „millenaryzm”, „eschatologiczna koncepcja historii”)? Jak ma (mają) zastosowanie do interpretacji omawianej sceny?

— Czy odwołanie się przez poetę do Boga wzbogaca pojmowanie człowieka i historii, czy też jest ucieczką od myślenia w upraszczający dogmat?

IV. Wskaż przykłady profetyzmu romantycznego. Czy profetyzm to tylko dociekanie przyszłości? Kim był biblijny prorok i antyczny poeta-wieszcz? Jaką rolę spełnia stylizacja biblijna z punktu widzenia skuteczności oddziaływania głoszonych idei? Czy ujawnia głębsze związki literatury z religią?

V. Z jakimi trwałymi cechami świadomości narodowej wiążesz powstanie

i oddziaływanie *Dziadów* drezdeńskich? Jakie idee uniwersalne nadają temu dziełu ponadhistoryczny charakter?

Opracowania:

- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 2, Lublin 1958.
- M. Cieśla-Korytowska, *„Dziady” Adama Mickiewicza*, Warszawa 1995.
- B. Dopart, *Adam Mickiewicz – „Dziady”*, w: *Lektury polonistyczne. Oświecenie – romantyzm*, t. 1, red. A. Borowski i J.S. Gruchała, Kraków 1996.
- B. Dopart, *Poemat profetyczny. O „Dziadach” drezdeńskich Adama Mickiewicza*, Kraków 2002.
- K. Górski, *Bohater romantyczny*; E. Jaworska, *Upiór*; S. Pieróg, *Mesjanizm*; J. Tomkowski, *Mistycyzm*; S. Treugutt, *Dramat niesceniczny*; W. Weintraub, *Prometeizm* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, cz. I, Lublin 1948.
- W. Kubacki, *Arcydramat Mickiewicza*, Kraków 1951.
- Rozmowy o „Dziadach”*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak, Warszawa 2005.
- R. Przybylski, *Słowo i milczenie Bohatera Polaków. Studium o „Dziadach”*, Warszawa 1993.
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.
- W. Weintraub, *Mickiewicz – mistyczny polityk i inne studia o poecie*, wybór i oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1998.

W kręgu ludowości:

- J. Burszta, *Chłopskie źródła kultury*, Warszawa 1985.
- Ludowość u Mickiewicza*, red. J. Krzyżanowski i R. Wojciechowski, Warszawa 1958.
- S. Pigoń, *Do źródeł „Dziadów” kowieńsko-wileńskich*, w: tenże, *Studia literackie*, Kraków 1951.
- S. Pigoń, *Formowanie „Dziadów” części drugiej. Rekonstrukcja genetyczna*, Warszawa 1967 (tu także podobizna autobiografii wersji najwcześniejszej).

Dziady i teatr:

- Z. Majchrowski, *Cela Konrada. Powracając do Mickiewicza*, Gdańsk 1998.
- Z. Majchrowski, *„Dziady” jako arcydzieło w ruchu*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak, M. Gumkowski, Warszawa 1996.

M. Masłowski, *Dzieje bohatera. Teatralne wizje „Dziadów”, „Kordiana” i „Nie-Boskiej komedii” do II wojny światowej*, Wrocław 1978.

Mickiewicz na scenie, oprac. T. Sivert z zespołem, Warszawa 1957.

Mickiewicz na scenach polskich, oprac. T. Pacewicz, Wrocław 1959.

E. Morawiec, *Religijne inscenizacje „Dziadów” w teatrze polskim w latach 1945–1980*, w: *Dramat i teatr religijny w Polsce*, red. I. Sławińska i W. Kaczmarek, Lublin 1991.

Z. Raszewski, *Słowacki i Mickiewicz wobec teatru romantycznego*, „Pamiętnik Teatralny” 1959, z. 1–3.

XXXII. POEZJA OKRESU RZYMSKO-DREZDEŃSKIEGO

Utwory:

*Do***; Na Alpach w Splügen; Do Matki Polki; Do M.Ł. w dzień przyjęcia Komunii św.; Do mego cziczersona; Do H***. Wezwanie do Neapolu [z Goethego]; Aryman i Oromaz; Arcy-Mistrz; Rozmowa wieczorna; Mędracy; Rozum i wiara; Widzenie (Śniła się zima); Ucieczka; Ballada; Do samotności; Reduta Ordonia; Śmierć Pułkownika; Nocleg; Te rozkwitłe świeżo drzewa (Pieśń Pielgrzyma); Ja w mej chacie spać nie mogę (Pieśń żołnierza).*

I. Liryka miłosna.

— *Na Alpach w Splügen*. Kiedy i gdzie został napisany ten wiersz? Co wiesz o podróżach i nastrojach poety w tym okresie?

— Co decyduje o randze artystycznej tego utworu? Zestaw i porównaj ten wiersz oraz jego konstrukcję ze znanymi przykładami wcześniejszej liryki miłosnej.

— *Do mego cziczersona*. Kim była adresatka wiersza? W jaki sposób zostaje tutaj ożywiona tradycja „niebiańskiego przewodnika”?

— Co można powiedzieć o budowie tego utworu? Poetyka aluzji i nawiązań; sztambuchowy charakter tekstu; wyznanie ukryte.

II. Wiersze religijne.

— Przedstaw ważne dla wewnętrznej biografii Mickiewicza wydarzenia z czasów pobytu w Rosji i pierwszych podróży po Europie (wpływ J. Oleszkiewicza na poetę, lektury C. Saint-Martina, pobyt w Rzymie, kontakty z ks. Chotoniowskim i M. Łempicką).

— Liryczna konkretyzacja nieskończoności w wierszach religijnych Mickiewicza, oscylacja między skończonością a nieskończonością; kosmiczna wyobraźnia i rygorystyka konstrukcji; prostota i monumentalizm; poufałość rozmowy z Bogiem; autentyczność doświadczenia wewnętrznego; zmysłowy, konkretny kształt myśli i uczuć.

— W jakiej perspektywie widziana jest pojedyncza egzystencja? Wielkość Boga i pozycja człowieka wobec Niego; skończoność i wieczność; dylemat pychy i pokory. Kontynuacja romantycznej teorii poznania, psychologiczny i duchowy rezonans osobowości podmiotu mówiącego.

— Religijne wiersze okresu rzymsko-drezdeńskiego a *Dziadów* cz. III. Podobieństwa i różnice w obrazie świata i sposobie jego postrzegania.

— W jaki sposób poeta nawiązuje w *Zdaniach i uwagach* do myśli pojawiających się w liryce okresu rzymsko-drezdeńskiego?

— Historycy literatury wobec liryki religijnej tego okresu. Jak kształtowała się jej recepcja? Co wiesz o tzw. sporze o Mickiewicza-katolika?

III. Liryka patriotyczna.

— W jakim momencie historycznym powstały utwory *Do Matki Polski*, *Reduta Ordona*, *Śmierć pułkownika*.

— Jakie motywy znane z wcześniejszej twórczości poety powracają w tych utworach? Mickiewicz a powstanie listopadowe. Kształtowanie się nowego modelu roli poety, jako wyraziciela dążeń narodu, a czyn zbrojny i czyn poetycki. Heroizm romantyczny a Mickiewiczowska wizja człowieka. Postaci heroiczne – różne kreacje kobiece.

— Retoryczny wymiar liryki patriotycznej.

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1–2, Lublin 1958.

A. Grzywna-Wileczek, „*Jest i więcej prawd w piśmie*”. Mickiewiczowskie „*Zdania i uwagi*” w kontekście Biblii, Lublin 1994.

I. Chrzanowski, *Na szczytach polskiej liryki religijnej*, w: tenże, *Literatura a naród*, Lwów 1936.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, Lublin 1948.

W. Kubacki, *Do matki Polki*, „Przegląd Humanistyczny” 1961, nr 3.

W. Kubacki, *Legenda o rzymskim pielgrzymie*, w: tenże, *Żeglarz i pielgrzym*, Warszawa 1954.

B. Kuczera-Chachulska, *Alpejski wiersz o miłości i O lirycznym wymiarze „Ucieczki”*, w: tenże, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.

M. Maciejewski, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. Próba kerygmaticznej interpretacji liryki religijnej Mickiewicza, w: tenże, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. Próba kerygmaticznej interpretacji literatury, Lublin 1991.

M. Maciejewski, *Liryka. Romantyzm*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1 i 2, Warszawa 1984–1985.

- J. Przyboś, *Słaby i mocny wiersz*, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Kraków 1950.
- S. Sandler, „*Reduta Ordon*” w *życiu i w poezji*, Warszawa 1956.
- D. Seweryn, „[...] *Duch pokory [...] na niebios błękitcie*”. O Mickiewiczu rzymsko-drezdeńskim, w: *Wschód i Zachód. W poszukiwaniu Europy duchowej*, pod red. M. Ołdakowskiej-Kufłowej, M. Steblera, A. Woźniak, Lublin 2006.
- S. Skwarczyńska, *Spór o Mickiewicza katolika*, w: *Mickiewiczowskie „powinowactwa z wyboru”*, Warszawa 1957, s. 467–514.
- J. Starnawski, *Modlitwa*, hasło w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- K. Wyka, „*Reduta Ordon*”, w: *Liryka polska*, red. J. Prokop i J. Sławiński, Kraków 1966.
- B. Zakrzewski, „*Ach, to była dziewica*”, w: tenże, *Palen dla cara*, Wrocław 1979.
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1979.
- Cz. Zgorzelski, *Wstęp i komentarz do: A. Mickiewicz. Wybór poezyj*, t. 2, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66.

XXXIII. PAN TADEUSZ

I. Tradycje literackie Mickiewiczowskiego poematu.

Jakie to tradycje? Co można powiedzieć o świadomości twórczej autora *Pana Tadeusza* jako filologa klasycznego, znawcy klasycystycznej teorii poezji i wymowy, znawcy współczesnej krytyki literackiej i nowej literatury? Jakie dzieła samego Mickiewicza w szczególny sposób „przygotowują” *Pana Tadeusza*?

II. Romantyczny synkretyzm gatunkowy.

Jak jest zorganizowana fabuła utworu? Do jakich konwencji gatunkowych nawiązuje? Gawęda (a może „gawędowość”?) jako komponent dzieła – jaki ma ona zakres? Jaki ma związek z obrazem szlacheckiego świata? Co oznacza termin „liryczność romantyczna”?

III. „Historia szlachecka”.

Jak zinterpretujesz ten podtytuł dzieła? Jaki ma on związek z romantycznym pojmowaniem dziejów, procesu historycznego? Na czym polega przeobrażenie narodu polskiego zobrazowane w dziele? Jakie są według autora stałe cechy ducha narodowego (co oznacza ten termin)?

IV. „Gospodarz” poematu.

Czy podmiot *Pana Tadeusza* funkcjonuje podobnie jak podmiot w romantycznych gatunkach synkretycznych (ballada, powieść poetycka, poemat dygresyjny)? W jaki sposób (bezpośrednio czy pośrednio) ustosunkowuje się

on do opowiadanych wydarzeń? Jak stosunek emocjonalny podmiotu do przedstawionej rzeczywistości ujawnia się w jego „widzeniu i opisywaniu” świata? (przeprowadź porównanie z liryką opisową *Sonetów krymskich*). Czy rezonans liryczny jest stałą, czy tylko okazjonalną cechą narracji? Podmiot utworu a cechy romantycznego poety. Czym on się różni od poety – bohatera *Sonetów krymskich* czy *Dziadów cz. III*?

V. Pan Tadeusz i piękno romantyczne.

Jak określamy piękno romantyczne? W jaki sposób wiąże się ono z romantyczną „formą otwartą”? Czy znajdujesz w *Panu Tadeuszu* ucieleśnienie romantycznej idei „syntezy sztuk” lub „estetycznych odpowiedników”?

VI. Omów jeden z problemów:

- A. Neosarmatyzm w literaturze romantycznej;
- B. Litewskie „kresy” w literaturze polskiej;
- C. Dwór szlachecki – jego architektura i dzieje;
- D. Dom w tradycji polskiej.

VII. Wskaż formy obecności dzieła Mickiewiczowskiego w późniejszej literaturze, sztuce i w języku (do czasów obecnych). Tematy do wyboru:

- A. Literacka recepcja *Pana Tadeusza*;
- B. Adaptacje dla teatru i filmu, nagrania płytowe oraz estradowe wykorzystanie poematu (kabaret, piosenka);
- C. „Mówienie Mickiewiczem”: skrzydlate słowa, cytaty, parafrazy, aluzje itp. jako wyraz trwałej obecności *Pana Tadeusza* w kulturze polskiej.

Opracowania:

K. Górski, *Wstęp*, w: *Pan Tadeusz*, A. Mickiewicz, Wrocław 1981 (lub wyd. nast.).

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, cz. II, Lublin 1948 lub 1995.

S. Kolbuszewski, *Muzyczność Pana Tadeusza*, w: tenże, *Romantyzm i modernizm*, Katowice 1959.

Księga cytatów z polskiej literatury pięknej od XIV do XX wieku, ułożona przez P. Hertza i Wł. Kopalińskiego, Warszawa 1975.

H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa*, Warszawa 1990.

I. Opacka, *Ślady oralności w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza*, Katowice 1997.

I. Opacki, *Romantyczna. Epopeja. Narodowa. Z Epilogiem?*, w: tenże, *W środku niebokręga. Poezja romantycznych przelomów*, Katowice 1995 lub „Polonistyka” 1993, nr 3.

„Pan Tadeusz” i jego dziedzictwo. Poemat, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.

- S. Pigoń, *Pan Tadeusz. Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1934.
- S. Pigoń, *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wydania następne), BN, s. I, nr 83.
- J. Przyboś, „*Widzę i opisuję*”, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1998.
- S. Skwarczyńska, *Na marginesach „Pana Tadeusza” (Sztuka plastyczna a gatunkowa wieloaspektowość „Pana Tadeusza”, w: tenże, Mickiewiczowskie „powinowactwa z wyboru”*, Warszawa 1957.
- Z. Stefanowska, *Pan Tadeusz*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- Z. Stefanowska, *Pamiętnik domowy w „Panu Tadeuszu”*, w: *Mickiewicz. Sympozjum w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin 1979.
- Z. Szmydtowa, *Czynniki gawędowe w poezji Mickiewicza*, w: tenże, *Rousseau – Mickiewicz i inne studia*, Warszawa 1961.
- M. Tatar, *Czy „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza jest dziełem romantycznym*, w: *Literatura polska w szkole średniej*, red. F. Bielak i S. Grzeszczuk, Warszawa 1975.
- A. Waśko, *Romantyczny sarmatyzm*, Kraków 1995.
- S. Witkiewicz, *Mickiewicz jako kolorysta*, Warszawa 1947 (lub inne. wyd.).
- K. Wyka, „*Pan Tadeusz*”, t. 1: *Studia o poemacie*, t. 2: *Studia o tęsknicie*, Warszawa 1963.
- Cz. Zgorzelski, *W strefie liryczności „Pana Tadeusza”*, w: tenże, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988, przedr. w: *Obserwacje*, Warszawa 1993.

XXXIV. „JAK PACHNIE NA LITWIE MICKIEWICZA”? OBRAZ DOMU I OJCZYZNY W PANU TADEUSZU

- I. Wyobrażenia materialna Mickiewicza.
- Zapachy, smaki, kolory, dźwięki w *Panu Tadeuszu*.
 - Mickiewiczowskie „malowanie słowem”. Tradycja horacjańska.
 - Magia poetycka: opis realnego świata czy kreacja?
 - Kształty wyobraźni Mickiewicza a tradycja literacka. Jakie cechy (gatunkowe, stylistyczne, wersyfikacyjne) łączą *Pana Tadeusza* z tradycjami eposu, powieści poetyckiej i historycznej oraz poematu opisowego? baśni? powieści sentymentalnej?
 - „Widzę i opisuję, bo tęsknię”. Liryczność poematu. Inwokacja w *Panu Tadeuszu* a jej tradycyjna funkcja w eposie.
- II. Zapach domu, zapach ojczyzny.
- Konkretność świata Sopicowa (zmysłowość, materialność, szczegółowość

opisów) jako wyraz poetyckiego wysiłku zatrzymania „utraconego czasu” oraz zanikających kształtów życia. Poetycka „inwentaryzacja świata”.

— Dom i gospodarstwo w *Panu Tadeuszu* – jak wyglądają? Jaką rolę odgrywają w utworze?

— Pochwała wsi: idylla życia wiejskiego.

— „Lipa czarnolaska”: rozmaite funkcje przywoływania poezji Jana Kochanowskiego w poemacie a sądy Mickiewicza w prelekcjach paryskich („Literatura słowiańska”, kurs pierwszy, wykład 34, 35).

— Idylliczność „kraju utraconego” i mit dzieciństwa a „Epilog” *Pana Tadeusza*. Elegijny charakter „Epilogu”.

— Zapachy *Kwiatów polskich*: dialog Juliana Tuwima z poematem Mickiewicza.

— *Pan Tadeusz* jako literacki wzór utworu emigranta o litewskiej ojczyźnie (np. dla Czesława Miłosza) i utworu o dzieciństwie (np. dla Tadeusza Konwickiego).

III. Zmysłowość i poemat metafizyczny.

— *Pan Tadeusz* jako utwór o harmonii życia w zgodzie z naturą. Związki pomiędzy przyrodą, światem zwierzęcym i ludźmi.

— Jakie środki stylistyczne służą podkreśleniu ścisłych więzów pomiędzy naturą i ludźmi, ich metafizycznej jedności?

— Porównaj naturę w *Panu Tadeuszu* z jej obrazem w *Balladach i romansach*.

— Świat poematu a romantyczne pojęcie piękna i idea „syntezy sztuk”.

— Rola muzyki – najwyżej stojącej w romantycznej hierarchii sztuk – i sposoby jej pojawiania się w *Panu Tadeuszu*.

— Jakie estetyczne jakości wniosła do poematu postać Zosi?

IV. Artyści wobec Mickiewiczowskiego poematu.

— Co Juliusz Słowacki sądził o *Panu Tadeuszu* i jak go kontynuował?

— Myśli poetów o utworze Mickiewicza (np. Juliana Przybosa, Czesława Miłosza, Jarosława Marka Rymkiewicza).

— Wymień najciekawszych Twoim zdaniem ilustratorów *Pana Tadeusza*. Omów ilustracje jednego z nich.

Opracowania:

J. Bachórz, *Jak pachnie na Litwie Mickiewicza?*, w: *Mickiewicz. W 190-lecie urodzin*, red. H. Krukowska, Białystok 1995.

A. Bajdor i H. Natuniewicz, *„Pan Tadeusz” w ilustracjach*, Gdańsk 1984.

E. Graczyk, *Szczęście „Pana Tadeusza”*, w: *Balsam i trucizna. 13 tekstów o Mickiewiczu*, red. E. Graczyk i Z. Majchrowski, Gdańsk 1993, lub w: E. Graczyk, *O Gombrowiczu, Kunderze, Grassie i innych ważnych sprawach. Eseje*, Gdańsk 1994.

- M. Kryszczuk, *Juliusz Słowacki wobec tradycji szlacheckiej*, Warszawa 2011 (podrozdział: *Wobec „Pana Tadeusza”*).
- Mickiewicz, czyli wszystko. Z Jarostawem Markiem Rymkiewiczem rozmawia Adam Poprawa*, Warszawa 1994 (rozdz. *Gminna opowiadka lub hermeneutyka własnego istnienia*).
- Cz. Miłosz, *Ziemia Ulro, Dolina Issy* (dowolne wydania).
- „*Pan Tadeusz*” i jego dziedzictwo. *Poemat*, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.
- S. Pigoń, *Czy Mickiewicz widział „wygięty promień słońca”?*, w: tenże, *Miłe życia drobiazgi*, Warszawa 1964; *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wyd. następne).
- A. Paluchowski, *Uwagi o obrazowaniu w „Panu Tadeuszu”, „Pamiętnik Literacki”* 1959, z. 2, s. 486.
- J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1965.
- Z. Stefanowska, „*Pan Tadeusz*” – hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- S. Witkiewicz, *Mickiewicz jako kolorysta*, Warszawa 1947 (lub inne wyd.).
- A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.), rozdz. IV/4.
- K. Wyka, „*Pan Tadeusz*”. *Studia o poemacie*, Warszawa 1963.
- Cz. Zgorzelski, *W strefie liryczności „Pana Tadeusza”*, w: tenże, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988.
- K. Ziemia, *Arkadia po Arkadii. Wymiar idylliczny w twórczości Mickiewicza*, w: *Staropolskie Arkadie*, red. J. Dąbkowska-Kujko i J. Krauze-Karpińska, Warszawa 2010.

XXXV. PAN TADEUSZ – SZLACHECKA EPOPEJA?

I. Okoliczności powstania *Pana Tadeusza*. Mickiewicz wśród emigrantów a treść utworu. Kształtowanie się pomysłów i praca nad tekstem.

II. Historia i epos.

— Romantyczne pojmowanie historii w *Panu Tadeuszu*.

— Wydarzenia historyczne w świecie Soplicowa – terażniejsze i wspomniane. Legenda napoleońska.

— W jaki sposób Mickiewiczowska „historia szlachecka” korzysta z tradycji epepei i poematu heroikomicznego?

— Romantyczne marzenie o epepei. Czy Mickiewicz je spełnił?

— Kult *Pana Tadeusza* jako epepei narodowej. Ale czy była to epepeja?

Podaj różne możliwości rozumienia tego określenia.

III. Świat szlachecki.

— Gawęda i gawędowość w *Panu Tadeuszu* a formy wypowiedzi w kulturze szlacheckiej. Sarmatyzm.

— Kim są i jacy są bohaterowie poematu? Czym się zajmują? Rozmaitość i wyrazistość wizerunków: magnaci, ziemianie, szlachta, zaścianek; Żyd, Rosjanie, Polacy; chłopci. Różne pokolenia: starzy i młodzi.

— Jak rozmawiają bohaterowie *Pana Tadeusza*? Język i sposób budowania dialogów. Wiersz dialogów i jego funkcja w indywidualizowaniu wypowiedzi bohaterów.

— Dwór szlachecki – jego architektura, urządzenie, pamiątki. Dom jako miejsce przekazywania tradycji. Wskaż późniejsze utwory literackie, w których dom pełni tę samą funkcję.

— Na czym opierają się prawa tej społeczności i kto ich pilnuje? „Dawne” i „nowe” w Soplicowie.

— Szlachta w poemacie a wiersz Mickiewicza *Popas w Upicie*.

— Norwidowskie odczytanie *Pana Tadeusza*.

IV. Historia narodowa w *Panu Tadeuszu*.

— Mickiewiczowskie pojęcie narodu w *Panu Tadeuszu*. Porównaj je z rozumieniem narodu w *Księgach narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*.

— Postać Jacka Soplicy – księdza Robaka a inni bohaterowie Mickiewicza. Porównaj ten wzór bohatera narodowego ze wzorem Polaka-Pielgrzyma przedstawionym w *Księgach*.

— Jankiel i jego miejsce w społeczności *Pana Tadeusza*. Koncert Jankiela a Mickiewiczowski program integrowania narodu. Rola tego koncertu w kompozycji poematu.

V. Humor „historii szlacheckiej”.

— Komizm w poemacie Mickiewicza.

— Cechy budowy akcji, postaci i ich języka, oraz rodzaj wiersza, łączące *Pana Tadeusza* z gatunkami komicznymi. Jakimi?

— Świat przedstawiony w *Panu Tadeuszu* a bohaterowie Aleksandra Fredry.

VI. *Pan Tadeusz* i wzór życia polskiego.

— W jakiej mierze obraz życia w Soplicowie (zwyczajów, postaw, stosunków między ludźmi) był romantycznym mitem przeszłości, w jakiej zaś próbą stworzenia „polskiej utopii”, idealnego wzorca narodowego – także na przyszłość?

— Zinterpretuj z tego punktu widzenia sens „Epilogu” *Pana Tadeusza*.

Opracowania:

K. Bartoszyński, *Gawęda prozą*; A. Nawarecki, *Sarmatyzm*; M. Piechota, *Epopėja*; J. Prokop, *Dom rodzinny* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

- M. Inglot, *Norwidowska lektura „Pana Tadeusza”*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 1.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *O wierszu romantycznym*, Warszawa 1963 (fragmenty dotyczące *Pana Tadeusza*).
- J. Michalski, *Osiemnastowieczne realia „Pana Tadeusza”*, w: *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978.
- I. Opacka, *Ślady oralności w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza*, Katowice 1997.
- I. Opacki, *Romantyczna. Epopeja. Narodowa. Z Epilogiem?*, w: tenże, *„W środku niebokręga”. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- „Pan Tadeusz” i jego dziedzictwo. Poemat*, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.
- S. Pigoń, *„Pan Tadeusz”. Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1934; *Wstęp w: A. Mickiewicz, Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wyd. nast.).
- Z. Stefanowska, *„Pan Tadeusz”*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1984.
- Z. Stefanowska, *Pochwała dawnych czasów w „Panu Tadeuszu”*, „Rocznik” XX (1985) Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Warszawa – Łódź 1986.
- Z. Szmydtowa, *Czynniki gawędowe w poezji Mickiewicza*, w: *Rousseau – Mickiewicz i inne studia*, Warszawa 1961.
- A. Witkowska, *„Pan Tadeusz” emigracją naznaczony*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996; też, *Sławianie, my lubim sielanki*, Warszawa 1972.
- K. Wyka, *„Pan Tadeusz”. Studia o poemacie*, Warszawa 1963.
- B. Zakrzewski, *Hajże na Soplicę!*, Wrocław 1990.
- M. Żmigrodzka, *Historia romantyczna i epika*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, Seria 1, red. M. Żmigrodzka i Z. Lewinówna, Wrocław 1971.
- T. Żeleński-Boy, *Robak cywilny i wojskowy*, w: tenże, *Brązownicy i inne szkice o Mickiewiczu*, Warszawa 1956.

XXXVI. PRELEKCJE PARYSKIE „SUMMĄ” ROMANTYZMU

I. Czas, miejsce i okoliczności wygłaszania prelekcji paryskich.

— Powołanie Mickiewicza na katedrę literatury słowiańskiej w Collège de France. Jakim typem uczelni jest Collège de France?

— Jakie zmiany w sytuacji politycznej oraz w sposobie rozumienia kultury sprawiły, że w Paryżu, centrum ówczesnego życia intelektualnego i artystycznego, pojawiła się potrzeba informacji o „Słowianach”?

— Jakie oczekiwania wzbudziło pośród polskiej emigracji powołanie Mickiewicza na katedrę w Collège?

— Kto słuchał jego wykładów, czy była to publiczność jednorodna?

II. Prelekcje paryskie refleksją dojrzałego romantyka nad genezą romantyzmu i jego rolą w kulturze. Wątek ukrytej i pośredniej refleksji Mickiewicza nad własną twórczością. Śledzenie własnych związków z tradycją, interpretacja zawartego we własnych dziełach programu.

— W prelekcjach paryskich Mickiewicz mówi, że Byron „odał z wielką wiernością” wszystko, co „wypełniało dusze młodzieńców naszego pokolenia”. Jakie własne utwory, jakich bohaterów mógł mieć Mickiewicz na myśli w świetle tego, co mówił o Byronie w wykładzie III (kurs 3, tom XI *Dzieł*, Wydanie Jubileuszowe) i wykładzie XXX (kurs 2, tom X *Dzieł*)?

— W wykładzie V kursu 3 (tom XI *Dzieł*) znajduje się krótki „sąd” Mickiewicza o „walce klasyków z romantykami”. Porównaj ten sąd ze stanowiskiem zajmowanym przez współczesną historię literatury.

— Historycy literatury wiążą z *Dziadami* następujące prelekcje: trzy wykłady poświęcone dramatowi Stefana Garczyńskiego *Wacława dzieje* (wykład XXX, XXXI, XXXII, kurs 3, tom X *Dzieł*) oraz wykład XVI o dramacie słowiańskim (kurs 4, tom XI *Dzieł*). Dlaczego można sądzić, że Mickiewicz miał w pamięci własne dzieło, choć o nim nie mówił? Czy na podstawie tych wykładów można określić, jakie są wspólne cechy dramatów romantycznych, a jakie charakterystyczne tylko dla *Dziadów* Mickiewicza?

— Jakie było znaczenie wykładu o dramacie słowiańskim w dziejach polskiego teatru?

— Na początku kursu 2 (wykład II i III, tom X *Dzieł*) są dwa wykłady o *Pamiętnikach* Paska. Porównaj zawartą tam charakterystykę szlachty sarmackiej z bohaterami *Pana Tadeusza*, szlachtą z Soplicowa i Dobrzyna.

III. Mickiewicz – trybun sprawy narodowej.

— Jak rozumiał Mickiewicz swą rolę jako wykładowcy w Collège?

— Dlaczego Mickiewicz przemienia katedrę uniwersytecką w trybunę polityczną?

— Jak sprawa niepodległości Polski wiąże się w prelekcjach z przekonaniem o koniecznej i nadchodzącej przemianie świata i człowieka? (wykład I, kurs pierwszy, tom VIII *Dzieł*, Wydanie Jubileuszowe).

IV. Mesjanistyczna historiozofia i rola literatury.

— Co znaczy termin „historiozofia”?

— Co znaczy termin „mesjanizm”?

— Jak romantyczne założenie, że literatura jest rozpoznaniem się narodu

w swym jestestwie, prowadzi do tez Mickiewicza, że narody mają różne misje do spełnienia w dziejach?

— Jak można by scharakteryzować zarysowane w prelekcjach dwie sprzeczne tradycje rozwijające się w narodach słowiańskich: polską i rosyjską? Dlaczego Zachód, zdaniem Mickiewicza, powinien zrozumieć długotrwałą walkę Polski, rozwijającej w swych dziejach zasady wolności i demokracji, z Rosją, rozwijającą zasady despotyzmu?

Opracowania:

K. Górski, *Bohater romantyczny*; M. Joczowa, *Literatura Północy i Literatura Południa*; S. Pieróg, *Mesjanizm*; S. Treugutt, *Bajronizm* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza – wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia, red. M. Kalinowska, J. Ławski, M. Bizior-Dombrowska, Warszawa 2011.

Z. Stefanowska, *Legenda słowiańska w prelekcjach paryskich*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.

Z. Stefanowska, *Mickiewicz o „Wacława dziejach” Garczyńskiego*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.

J. Timoszewicz, *Dziady w inscenizacji Leona Schillera*, Warszawa 1970.

A. Walicki, hasło: *Literatura słowiańska*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984.

W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.

XXXVII. LIRYKI LOZAŃSKIE

I. Okoliczności powstania liryków lozańskich.

— Mickiewicz jako filolog klasyczny.

— Pobyt w Szwajcarii – wykłady lozańskie; opinie słuchaczy o wykładach poety i stosunku do niego władz administracyjno-oświatowych; sytuacja rodziny Mickiewiczów.

— Dlaczego Mickiewicz opuścił Lozanę?

II. Które z liryków Mickiewicza nazywa się lozańskimi? Przedstaw dyskusje i argumenty historyków literatury, dotyczące czasu i miejsca powstania następujących utworów: *Snuć miłość*, *Nad wodą wielką i czystą*, *Gdy tu mój trup*, *Polaty się tży*, *Ach, już i w rodzicielskim domu*, *Uciec z duszą na listek (na liście)*, *Wszłuchać się w szum wód*, *Śniła się zima*, *Zal rozrzutnika*.

III. Liryki lozańskie – poetyckie spojrzenie na egzystencję.

— Dlaczego wiersze łożańskie określa się jako rozrachunkowe?

— „Wiek klęski” – dlaczego?

— Trwanie i przemijanie – czas w liryce łożańskiej.

— Tu i tam – dwie sfery istnienia. Jakie? (Omów to na podstawie wiersza *Gdy tu mój trup*).

— Liryczne „ja” w wierszach łożańskich wobec wcześniejszej poezji Mickiewicza – przemiany i ewolucje. Porównaj podmiot liryczny utworów z lat 1833–1836: *Widzenie* i *Żal rozrzutnika* z podmiotem utworów łożańskich.

— Introspekcja, „spojrzenie z drugiego brzegu” i poszukiwanie nowych źródeł duchowych.

— W jakiej mierze twórczość łożańska mogła być przygotowaniem do późniejszych poszukiwań mistycznych Mickiewicza?

— Czy po lekturze wierszy z okresu łożańskiego można odpowiedzieć na pytanie, dlaczego Mickiewicz nie zdecydował się na ich publikację?

IV. Poetyka wierszy łożańskich.

— Oszczędność i prostota wyrazu. Analogia i paralelizm jako podstawowe zasady konstruowania świata poetyckiego.

— Alegoria i symbol a konkretność doznania.

— Motywy akwaticzne – ich rozmaite funkcje w poszczególnych utworach.

— Liryczne urywki (*Ach, już i w rodzicielskim domu*, *Uciec z duszą na liść* (*liście*), *Wysłuchać się w szum wód*) w kontekście romantycznej poetyki fragmentu.

V. Wiersze łożańskie a tradycje literackie.

— Dlaczego niektórzy historycy literatury sądzą, że utwory łożańskie (gdyby zostały wydane za życia poety) mogłyby otworzyć nowy etap w rozwoju liryki romantycznej?

— „Poetyka łożańska” w polskiej poezji współczesnej. Przejrzyj z tego punktu widzenia wybrane utwory poetów dwudziestowiecznych i wskaż jej elementy.

— Rola wierszy łożańskich w rozwoju polskiej poezji.

— W jaki sposób T. Różewicz w wierszu *Liryki łożańskie* (z tomu *Twarz trzecia*) interpretuje liryki Mickiewicza?

Opracowania:

J. Brzozowski, *O obrazie autora wierszy łożańskich raz jeszcze*, w: *Przygody romantycznego „Ja”*. Idee – strategie twórcze – rezonanse, red. M. Berkan-Jabłońska, B. Stelmaszyk, Poznań 2012.

J. Kleiner, *Liryki łożańskie*, w: tenże, *Studia inedita*, oprac. J. Starnawski, Warszawa 1964.

B. Kuczera-Chachulska, *Liryki łożańskie- cykl zamknięty? O podmiotowych źródłach jedności ostatnich wierszy Mickiewicza*, w: tenże, *Norwida*

„*przypowieść o pięknie*” i inne szkice z pogranicza genologii i estetyki, Warszawa 2008.

- Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. M. Stala, Kraków 1998.
- J. Łukasiewicz, *Cykl lozański jako dziedzictwo*, w: *Studia o Mickiewiczu*, red. W. Dynak i J. Kolbuszewski, Wrocław 1992.
- M. Maciejewski, *Liryka. Romantyzm i Lozańskie liryki*, hasła w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1 i 2, Warszawa 1984–1985.
- M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności”*. (Czas i przestrzeń w liryce lozańskiej), w: tenże, *Poetyka – gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, *Przesłanie „z drugiego” brzegu. Mickiewiczowska liryka lat ostatnich*, w: tenże, *„Ażeby ciało powróciło w słowo”. Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- M. Maciejewski, *Wrzucony do bytu otchłani. Liryka lozańska i jej konteksty*, postł. B. Kuczera-Chachulska, Lublin 2012.
- A. Nawarecki, *Arcydziełko Mickiewicza*, w: tenże, *Pokrzywa. Eseje*, Chorzów – Sosnowiec 1996, lub w: *Trzydzieści arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Pigoń, *„Wiek kłęski”*, w: tenże, *Zawsze o Nim. Studia i odczyty o Mickiewiczu*, Kraków 1960.
- M. Piwińska, *„I ziarno duszy nagie pozostało”*. Późne wiersze Mickiewicza w świetle twórczości genezyjskiej Słowackiego, „Pamiętnik Literacki” 1987, z. 1 lub w: tenże, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992.
- J. Prokop, *Adam Mickiewicz: „Nad wodą wielką i czystą”*, w: *Liryka polska. Interpretacje*, Kraków 1966.
- J. Przyboś, *Wiersz-płacz; Żal rozrzutnika; Trzy wizje*, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1956.
- Z. Sudolski, *Profesor literatury łacińskiej*, w: tenże, *Mickiewicz. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1995.
- D. Zamaćńska, *Historyk poezji wobec liryki lozańskiej Adama Mickiewicza*, w: tenże, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- D. Zamaćńska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- K.W. Zawodziński, *Studia z wersyfikacji polskiej*, oprac. J. Budkowska, Wrocław 1954, s. 445–447.

- Cz. Zgorzelski, *O sztuce lirycznej Mickiewicza*, w: tenże, *O lirykach Mickiewicza i Słowackiego. Eseje i studia*, Lublin 1961.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka lozańska: poezja snów, widzeń i pragnień mistycznych*, w: *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Wybór poezji*, t. 2, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66 (wyd. drugie 1997).
- Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykova, Wrocław 1991.

XXXVIII. MICKIEWICZ – MISTRZ FORMY WIERSZOWEJ

I. Forma wierszowa *Ballad i romansów* jako jeden ze sposobów manifestowania postawy romantycznej.

— Środki stylizacji ludowej w wierszu poszczególnych utworów. Rola wiersza w kształtowaniu prostej wypowiedzi i regulowaniu toku składniowego.

— Meliczność ballad. W jaki sposób kształtowany jest tok rytmiczny utworu, wyznaczany przez regularne przeploty wersów i par rymowych? Jakie typy strof znaleźć można w balladach?

— *Romantyczność*: forma wierszowa monologu lirycznego. Jakie późniejsze teksty poetyckie Mickiewicza są kontynuacją formy wierszowej *Romantyczności*?

— Wiersz w wierszu – tekst w tekście, na przykładzie formy wierszowej *Dudarza*. W których późniejszych utworach Mickiewicza można znaleźć podobny zabieg kompozycyjny?

II. Polimetryczny wiersz *Dziadów części III*.

— Dziady dreźnieńskie wobec tradycji klasycystycznej w zakresie kształtowania wiersza dramatu.

— Formaty sylabiczne w *Dziadach części III* – ich funkcje w kompozycji utworu.

— Formy wiersza sylabotonicznego w *Dziadach części III* – ich funkcje w kompozycji utworu. Które z tych form wprowadzone zostały do literatury polskiej przez Mickiewicza?

— Forma wierszowa „małej” i *Wielkiej Improwizacji* (wiersz nieregularny sylabiczny). Jakie są tradycje użycia tej formy wierszowej w literaturze polskiej przed Mickiewiczem? Jaką funkcję pełni ona w jego dramacie?

— Rola bogato zróżnicowanej formy wierszowej w kształtowaniu nowej odmiany dramatu w epoce romantyzmu. Które utwory romantyczne stanowią kontynuację dzieła Mickiewicza w tym zakresie?

III. Forma wierszowa *Pana Tadeusza*.

— Sposób użycia wiersza w *Panu Tadeuszu*. Jakim formatem jest on pisany i jaką ma strukturę rymową? Jak tok zdań i członów składniowych nakłada się

na rozczłonkowanie wierszowe? W których fragmentach poematu zauważyć można odrębne modulacje formy wierszowej i jaką pełnią tam one funkcję? Jaki kształt przybiera wiersz w mowie postaci? (Porównaj formę wierszową wypowiedzi Podkomorzego i Sędziego z formą wiersza w spowiedzi Jacka Soplicy lub w mowie innych osób.) W jaki sposób tok narracji skorelowany jest ze strukturą rytmiczną wiersza?

— Do jakich tradycji wierszowania nawiązuje Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*?

IV. Odbicie przemyśleń i doświadczeń wersyfikacyjnych poety w jego szkicu *O poezji romantycznej*.

Opracowania:

- M. Dłuska, *Studia i rozprawy*, t. 2, Kraków 1970, tu: *O wersyfikacji Mickiewicza (Próba syntezy)*; *O wersyfikacji Mickiewicza (część druga)*.
- Z. Kopczyńska, hasło *Wiersz*, w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *Funkcje semantyczne form wierszowych w poezji polskiego romantyzmu (Mickiewicz – Słowacki – Zaleski)*, „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 3.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *O wierszu romantycznym*, Warszawa 1963.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz nieregularny i wolny Mickiewicza, Słowackiego i Norwida*, Wrocław 1964 (fragmenty poświęcone Mickiewiczowi).
- L. Pszczołowska, *Wiersz nieregularny*, Wrocław 1987 (fragmenty o Mickiewicz).
- L. Pszczołowska, *Wiersz polski. Zarys historyczny*, wyd. 2: Wrocław 2001 (rozdz. VI – fragmenty o Mickiewicz).

XXXIX. ANTONI MALCZEWSKI. MARIA – ROMANTYCZNY POEMAT O MIŁOŚCI, ŚMIERCI I DRAMACIE SUMIENIA

— A. Malczewski – sylwetka autora; romantyczna biografia. *Maria* – jedyny utwór poety – jego znaczenie dla epoki (sądy o poemacie np. M. Mochnackiego, A. Mickiewicza).

— *Maria* a powieść byroniczna:

— Oryginalność Malczewskiego czy powielanie nowych wzorów?

— Chrześcijańskie akcenty w poemacie, tradycja sarmacka, „fatum” jako możliwość „głębokiego” doświadczenia (*Miecznik*).

— Swoisty klimat poematu – egzystencjalny fatalizm:

— Człowiek wobec sytuacji „granicznej” (wobec nieodwracalnego cierpienia, śmierci).

— Proces doświadczenia „nicości” jako oczyszczenie miejsca „dla Boga” albo początek zbrodni (Miecznik i Waclaw).

— „Czarny” nastrój poematu; tajemnica i intuicja, poczucie nieuchronności katastrofy.

— Maria – typ bohaterki: czy romantycznej?

— Malczewski na tle ukraińskiej szkoły poetów – romantyczny mit Ukrainy.

— *Maria* jako jedna z najciekawszych artystycznie realizacji powieści poetyckiej:

— Opis pejzażu (pejzaż a nastrój);

— Usytuowanie narratora, liryzacja wypowiedzi;

— Sposób obrazowania, realizm psychologiczny (rola personifikacji);

— Wielostylowość *Marii* (stylizacje ludowe, echa klasycznej i pseudoklasycznej epiki, znamiona stylu romantycznego).

— Inne sposoby wzmaganie sugestywności wypowiedzi.

Utwory:

A. Malczewski, *Maria. Powieść ukraińska*, oprac. R. Przybylski, Warszawa 1976 (lub wydanie wcześniejsze) lub A. Malczewski, *Maria. Powieść ukraińska*, wpraw. H. Krukowska i J. Ławski, Białystok 1995.

Źródła pomocnicze:

G. Byron, *Giaur*, w: tenże, *Powieści poetyckie*, Kraków 1924, BN, s. II, nr 34.

S. Goszczyński, *Zamek kaniowski*, oprac. M. Grabowska i M. Janion, Warszawa 1958.

Opracowania:

Antoniemu Malczewskiemu w 170 rocznicę pierwszej edycji „Marii”. Materiały sesji naukowej, Białystok 5–7 V 1005, red. H. Kurkowska, Białystok 1997.

M. Bięńczyk, *Estetyka melancholii. „Maria” Antoniego Malczewskiego*, w: *Trzy naście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.

M. Dernałowicz, *Antoni Malczewski*, Warszawa 1967.

B. Dopart, *„Maria” Antoniego Malczewskiego i wczesnoromantyczne konwencje literackie*, „Przegląd Humanistyczny” 1996, z. 2.

W. Kubacki, *Powieść poetycka Malczewskiego*, w: A. Malczewski, *Maria*, Warszawa 1956.

H. Krukowska, *Noc romantyczna (Mickiewicz, Malczewski, Goszczyński)*. *Interpretacje*, Białystok 1985 (rozprawy UW).

- U. Makowska, „*Quodlibet*” Antoniego Malczewskiego, w: *Powinowactwa sztuk w kulturze oświecenia i romantyzmu*, red. A. Seweryn, M. Kulesza-Gierat, Lublin 2012.
- M. Maciejewski *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.
- M. Maciejewski, „*Spojrzenie w górę*” i „*wokoło*” (Norwid – Malczewski), w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, *Śmierci „czarne w piersiach blizny” O „Marii” Malczewskiego*, w: tenże, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. *Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991 lub „*Pamiętnik Literacki*” 1980, z. 3, s. 85–107.
- „*Maria*” i *Antoni Malczewski. Kompendium źródłowe*, oprac. H. Gacowa, Wrocław 1974.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. VI.
- W. Szturc, „*Maria*” Malczewskiego w *malarskim dominium vanitatis*, „*Ruch Literacki*” 1985, z. 4.
- D. Zawadzka, *Pokolenie kłęski 1812 roku. O Antonim Malczewskim i odludkach*, Warszawa 2000.
- M. Żmigrodzka, *Dwa oblicza wczesnego romantyzmu (Mickiewicz – Malczewski)*, „*Pamiętnik Literacki*” 1970, z. 1.

JULIUSZ SŁOWACKI

XL. POEZJA KREACYJNO-IRONICZNA JULIUSZA SŁOWACKIEGO

— Ważniejsze dokonania poetyckie Słowackiego przed ogłoszeniem *Balady: Godzina myśli, Kordian, Horsztyński*, liryki szwajcarskie, *Anhelli*.

— Poeta-kreator w ujęciu Słowackiego. Tworzenie jako poznanie, tworzenie jako gra. Wirtuozeria poetycka.

— Problem romantycznej ironii: założenia filozoficzne, propozycje krytyczno-literackie, postawa ironistyczna, język romantycznej ironii.

— Patronowie literaccy kreacyjno-ironicznej poezji Słowackiego: Ariosto, Szekspir, Byron.

— *Beniowski* – próba generalnej rewizji polskiej poezji romantycznej: polemiki i stylizacje. Program poetycki Słowackiego: język posłuszny myśli, tworzenie „światów trzecich”, wolność twórcza.

Wątki tematyczne w *Beniowskim*: metapoetycki („autotematyczny”), osobisty i indywidualistyczny, temat barski.

— Poemat dygresyjny – definicja gatunku. Liryczno-dygresyjny kunszt Słowackiego.

— *Balladyna* i *Fantazy*. Historia narodowa i obyczaj romantyczny jako przedmiot gry kreacyjno-ironicznej. Wielopłaszczyznowa poetyka i synkretyzm gatunkowy. Wielowątkowość fabuły dramatycznej – opozycja i napięcia między strukturami fabularnymi. Dwoiste, komiczno-tragiczne oblicze *Balladyny* i *Fantazego* a sens tych utworów.

Utwory:

Balladyna, Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu, Lilla Weneda i Grób Agamemnona, Beniowski, Fantazy; J. Słowacki, *Krąg pism mistycznych*, oprac. A. Kowalczykowa, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245, stąd zwłaszcza: liryki mistyczne, *Genezis z Ducha, Do autora „Trzech Psalmów”, Król-Duch, List do J.N. Rembowski* lub powyższe utwory za *Dziełami Słowackiego* w opracowaniu J. Kleinera (wówczas: *Król-Duch, Rapsod pierwszy*).

Opracowania:

- M. Bizan, P. Hertz, *Glosy do „Balladyny”*, Warszawa 1970.
- M. Cieśla-Korytowska, *Romantyczna poezja mistyczna. Ballanche, Novalis, Słowacki*, Kraków 1989.
- M. Janion, *Obrona Balladyny*, w: *taż, Odnawianie znaczeń*, Kraków 1980.
- Juliusza Słowackiego rym błyskawicowy. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1980.
- A. Kowalczykowa, *Słowacki*, Warszawa 1994.
- A. Kowalczykowa, *Wstęp*, w: J. Słowacki. *Krąg pism mistycznych*, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245.
- A. Kurska, *Fragment romantyczny*, Wrocław 1989.
- E. Łubieniewska, *„Fantazy” Juliusza Słowackiego, czyli komedia na opak wywrócona*, Wrocław 1985.
- E. Łubieniewska, *Laseczka dandysa i płaszcz proroka. Juliusz Słowacki*, Warszawa 1994.
- J. Maciejewski, *„Balladyna”, czyli „świat przez pryzmat przepuszczony”*, w: *tenże, Trzy szkice romantyczne*, Poznań 1967.
- M. Maciejewski, *Słowackiego „praca na wieczność”*, w: *tenże, „Ażeby ciało powróciło w słowo”. Próba kerygmatycznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- M. Maciejewski, *Poetyka. Gatunek-obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977, rozdz. IV.
- S. Makowski, *Juliusz Słowacki*, Warszawa 1980.
- L. Nawarecka, *Mistyczny sens mitu w „Królu-Duchu” Juliusza Słowackiego*, Katowice 2010.

- W. Próchnicki, *Romantyczne światy. Czas i przestrzeń w dramatach Słowackiego*, Kraków 1992.
- D. Seweryn, *Słowacki nie-mistyczny*, Lublin 2001.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. IX: 4, 5, 6; XIII: 3, 4, 5.
- J. Skuczyński, *Odmiany form dramatycznych w okresie romantyzmu. Słowacki, Mickiewicz, Krasiński*, Toruń 1993, rozdz. IV.
- Słowacki mistyczny. Propozycje i dyskusje sympozjum*, red. M. Janion i M. Żmigrodzka, Warszawa 1981.
- Słowacki mistyczny. Rewizje po latach*, red. A. Fabianowski, E. Hoffmann-Piotrowska, Warszawa 2012.
- W. Szturc, *Ironia romantyczna. Pojęcie, granice i poetyka*, Wrocław 1992.
- S. Treugutt, *Beniowski. Kryzys indywidualizmu romantycznego*, Warszawa 1964.
- M. Tatar, *Struktura mitu religijnego a „Król-Duch” Juliusza Słowackiego*, w: *Studia romantyczne*, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1973.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. III, Warszawa 1997.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, cz. IV i V, Warszawa 1981.
- M. Żmigrodzka, *Etos ironii romantycznej – po polsku*, w: *Problemy wiedzy o kulturze. Prace dedykowane Stefanowi Żółkiewskiemu*, red. A. Brodzka, M. Hopfinger i J. Lalewicz, Wrocław 1986.

XLI. PORTRET MŁODZIEŃCA ROMANTYCZNEGO. OD GODZINY MYŚLI PO BENIOWSKIEGO

- Heroiczna koncepcja młodości i „choroba wieku”. Rola cierpienia.
- Wykorzystywanie własnej biografii do kreacji mitu. Edukacja artysty, edukacja patrioty.
- Pogląd Słowackiego na pokolenie. Jednostka a pokolenie. Temat samotności.
- Osąd świata i poszukiwanie sensu życia. Indywidualizm i misja.
- Młodość jako jeden z tematów w *Beniowskim* w podwójnym ujęciu: młodość własna narratora, młodość pana Beniowskiego.

Utwory:

J. Słowacki *Godzina myśli, Kordian, Beniowski*, wybrana twórczość liryczna.

Opracowania:

- S. Treugutt, *Pisarska młodość Słowackiego*, Warszawa 1979.
- M. Ursel, *Wstęp* do J. Słowacki, *Powieści poetyckie*, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 47.
- I. Opacki, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- M. Piwińska, *Złe wychowanie. Fragmenty romantycznej biografii*, Warszawa 1981.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. VII, Warszawa 1995.
- Słowacki współczesny*, red. M. Troszyński, Warszawa 1999.
- A. Witkowska, *Literatura romantyczna*, Warszawa 1986.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. III, Warszawa 1997.
- Odpowiednie hasła w *Słowniku literatury polskiej XIX wieku (Biografia, Bohater romantyczny, Geniusz, Hamlet, Miłość, Młodość)*.

XLII. POETA JAKO CZYTELNIK I POETA JAKO TWÓRCA POEZJI W *BENIOWSKIM*

— Rola przeżycia literackiego w romantyzmie. „Książki zbójcekie”. *Lektury romantyków*. Wybór Słowackiego z lektur epoki.

— Odwołania do świata kultury w *Beniowskim*: literatura współczesna i dawna, aluzja, pastisz, parodia, cytaty ukryte. Ich funkcje.

— Odwołania do świata kultury jako sposób kontaktu z czytelnikiem. Świat kultury jako teren wspólnych wartości. Poemat jako przedmiot potencjalnej lektury: dyskusja z czytelnikiem. Autor poematu odgaduje gust czytelnika. Rozdwojenie na dygresję i „prostą powieść”.

— *Beniowski*: poemat jako dzieło wobec innych dzieł. Od parafrazy do polemiki. *Beniowski* wobec *Pana Tadeusza*.

— *Beniowski* jako wyraz poezji – poemat fragmentem nieskończoności.

Utwory:

- J. Słowacki, *Beniowski*, oprac. A. Kowalczykowa, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 13/14 lub inne wydanie.

Opracowania:

- Z. Łempicki, *Świat rzeczy i świat książek. Przyczynek do ujęcia istoty romantyzmu*, t. 1, Warszawa 1966.
- S. Makowski, *Chronologia i układ „Beniowskiego”*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- S. Makowski, *Beniowski i „Beniowski”*, w: tenże, *Tęcze i świerzopty. Słowacki. Beniowski. Mickiewicz*, Wrocław 1984.

- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. XIII cz. 4.
 W. Szturc, *Ironia romantyczna*, Warszawa 1992.
 S. Treugutt, *Beniowski. Kryzys indywidualizmu romantycznego*, Warszawa 1964.
 J. Tremer, *Juliusz Słowacki, Beniowski (przewodnik po lekturach)*, Warszawa 1990.
 A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm, cz. 2, rozdz. III*, Warszawa 1997.
 Odpowiednie hasła w *Słowniku literatury polskiej XIX wieku (Dygresyjny poemat, Parodia)*.

XLIII. FANTASTYKA, WIZJA, SEN, KOSZMAR ODKRYWANIA POZARACJONALNYCH OBSZARÓW PSYCHIKI W PRZEDMISTYCZNEJ TWÓRCZOŚCI SŁOWACKIEGO

- Wczesne powieści poetyckie *Arab, Mnich, Żmija* – egzotyka, gotycyzm, malowniczość terenem poszukiwania niezwykłych stanów duszy. Zło świata, zło człowieka.
 — Dwuznaczny status wizji narkotycznej – *Lambro*.
 — *Kordian*: fantastyka alegoryczna, fantastyka symboliczna. Koszmar widzeniem odrzuconego, przerażającego obrazu świata.
 — *Balladyna*: literackość fantastyki, założenie prawdy psychologicznej. Szekspieryzm i ludowość. Ludowość ironiczna i polemiczna.
 — Wizja a sumienie. Wizja a marzenie.

Utworky:

J. Słowacki, *Arab, Mnich, Żmija, Lambro, Kordian, Balladyna*.

Opracowania:

- M. Janion, *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
 M. Janion, *Wobec zła*, Chotomów 1989.
 A. Kowalczykowa, „*Kordian*” *Juliusza Słowackiego*, Warszawa 1990.
 J. Maciejewski, *Powieści poetyckie Słowackiego*, Warszawa 1990.
 S. Makowski, „*Balladyna*” *Juliusza Słowackiego*, Warszawa 1987.
 M. Maślowski, *Zwierciadło Kordiana. Rola i maska bohatera w dramatach Słowackiego*, Warszawa 2001.
 J. Maślanka, *Literatura a dzieje bajeczne*, Warszawa 1990.
 M. Piasecka, *Mistrzowie snu. Mickiewicz, Słowacki, Krasiński*, Wrocław 1992.
 D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. VII; IX: 4, 5, Warszawa 1995.

Słownik literatury polskiej XIX wieku (hasła: *Ekspresjonizm romantyczny, Fantastyka, Gotycyzm, Powieść poetycka, Psychologia a literatura, Sen, Wyobraźnia*).

S. Szczepiński, *Z zagadnień fantastyki wczesnoromantycznej*, 1969.

W. Szturc, *Archeologia wyobraźni. Studia o Słowackim i Norwidzie*, Kraków 2001.

M. Wydmuch, *Gra ze strachem. Fantastyka grozy*, Warszawa 1975.

XLIV. JULIUSZ SŁOWACKI FANTAZY

— Okoliczności powstania; *Fantazy* wobec innych dramatów Słowackiego, dramaturgii dziewiętnastowiecznej i dramatu klasycznego.

— *Fantazy* a przeszłość kulturowa i historyczna.

— Główny bohater – kompromitacja kultury współczesnej Słowackiemu? Realizm czy karykatura?

— Galeria postaci: psychologiczne prawdopodobieństwo i „papierowość”, aktorstwo i szczerłość, pruderia i walka o szczęście, szlachetność i cynizm – mowa imion – różnorodność osobowości – bohaterowie statyczni czy zmieniający się pod wpływem okoliczności?

— *Fantazy* jako krytyka i oskarżenie (obojętność i ofiara, egotyzm i ofiara) – również wyraz tęsknot i przekonań autora: ofiara a postęp duchowy.

— Dramat klasyczny czy szekspirowski? Komedia czy tragedia? Echa praktyk pokolenia romantycznego i nowatorstwo; Motyw probierczy i kulminacja akcji – „logiczny” rozwój czy „metoda” fragmentaryczna?

— Przestrzeń i tło – czas – indywidualizacja języka i poetyckość.

— Komizm.

Utwory:

J. Słowacki, *Fantazy*, wstęp i oprac. M. Ingot, Warszawa 1985 (lub inne wyd.).

Opracowania:

E. Csató, „*Fantazy*” jako dramat romantyczny, w: tenże, *Szkice o dramatach Słowackiego*, Warszawa 1966.

S. Estreicher, *Fantazy*, Kraków 1932.

J. Kleiner, *Dwa rewolucjonizmy w „Fantazym”*, „Roczniki Humanistyczne” 1955, z. 1.

J. Kleiner, *Juliusz Słowacki*, Lwów 1923–1928, t. 3, s. 204–249.

A. Kowalczykowska, „*Fantazy*” Juliusza Słowackiego. *Widmo bankructwa i harda hrabianka*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.

- W. Kubacki, „*Wielka komedia*” Juliusza Słowackiego, w: tenże, *W wyobraźni*, Warszawa 1964.
- E. Łubieniewska, „*Fantazy*” Juliusza Słowackiego czyli *komedia na opak wywrócona*, Wrocław 1985.
- S. Treugutt, „*Fantazy*” Słowackiego: *rzecz o poszukiwaniu moralnej prawdy*, „Tygodnik Kulturalny” 1971, nr 38.
- K. Wyka, *Gdzie Jan walczył z kosą?*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Konrada Górskiego*, Toruń 1967.

XLV. KSIĄDZ MAREK – NARODOWE MISTERIUM

— Geneza dramatu: sytuacja kraju; konfederacja barska, rozumienie historii przez poetę (inne dzieła Słowackiego, np. *Beniowski*).

— Ksiądz Marek – postać historyczna, inne wizerunki literackie tej postaci a bohater Słowackiego; porte parole autora; kapłan – przywódca – święty – prorok – cudotwórca; Przywództwo ks. Marka a przywództwo Kosakowskiego – porządek ducha (życia) i porządek materii (śmierci); inni bohaterowie (statyczni i zmieniający się); przedstawiciele starego świata i nowego (splendor Polski sarmackiej).

— Czytanie historii i wizja przyszłości – mesjanizm Słowackiego: opozycyjny wobec mesjanizmu Mickiewicza? Historia jako system znaków – dramat jako synteza – realizm w planie psychologicznym i duchowym; plan cudowny i plan fabularny, historia faktów i historia „od wewnątrz”; grzechy Rzeczypospolitej i ich osąd, wysublimowana świadomość etyczna; zamysł Boży a zamysł ludzki; ostateczny sens dramatu a koncepcja genezyjska – profetyzm: realizm i romantyczne myślenie o historii.

— Śmierć i cierpienie jako droga; obraz: sceny dantejskie, niesamowitość, groza.

— Symboliczny wymiar dramatu:

— Judyta – „migotliwość” prototypu (tradycja Starego Testamentu, inne?) – przemiana: Judyta – Salomea, związek: Judyta – Ksiądz Marek, judaizm – chrześcijaństwo, wizje, sny, cuda (czy tylko w planie symbolicznym?); Bar – grób Polski starej?

— Budowa dramatu: klasyczna jedność? dłuższy monologów, konwencja dramatu i „liryczny potok”, wielorodzajowość i wielogatunkowość – plastyka przedstawień; kolor i nastrój (patos i napięcie, niesamowitość i groza) – dramat jako misterium.

— Konteksty: Biblia, Dante, Calderon, Mickiewicz, aluzje do malarstwa, rzeźby, teatru.

Utwory:

- J. Słowacki, *Ksiądz Marek*, oprac. M. Piwińska, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 29.

Opracowania:

- S. Ciesielska-Borkowska, *Calderon w twórczości Słowackiego*. Materiały z sesji naukowej 25–28 listopada 1959, Warszawa 1959.
- A. Ginz, *Żydostwo w twórczości Słowackiego*. (Z okazji roku jubileuszowego poety), Almanach żydowski wydany pod red. L. Reickiej, Lwów 1910.
- B. Hausner, *Słowacki a Biblia*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu setnej rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego*, t.2, Lwów 1909.
- M. Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, rozdz. *Barska poezja romantyczna*.
- M. Janion, M. Żmigrodzka *Tradycja barska w dobie romantyzmu*, w: *Przemiany tradycji barskiej*, Kraków 1972.
- J. Kleiner, *Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości*, t. 4: *Poeta mistyk*, cz. I, Warszawa 1927.
- A. Kowalczykowa, *Słowacki*, Warszawa 1994 (zwłaszcza rozdz.: *Genezyjskie dzieje Ducha i Polski*).
- M. Kryszczuk, *Juliusz Słowacki wobec tradycji szlacheckiej*, Warszawa 2011.
- M. Maciejewski, „*Polonus sum*” *Księdza Marka, Soplicy i Rzewuskiego*, w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Piwińska, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992 (rozdz.: *Historia przez znaki, Ksiądz Marek*).
- E. Rostworowski, *Ksiądz Marek i polityczne przepowiednie*, w: tenże, *Popioły i korzenie*, Kraków 1985.
- J.M. Rymkiewicz, *Ludzie dwoiści (Barokowa struktura postaci Słowackiego)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, Seria III, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1981.
- S. Skwarczyńska, *Ewolucja obrazów u Słowackiego*, Lwów 1925.
- S. Treugutt, *Książę niezłomny na murach Baru*, w: *Przemiany tradycji barskiej. Studia*, red. Z. Stefanowska, Kraków 1972, również w: tenże, *Geniusz wydziedziczony. Studia romantyczne i napoleońskie*, Warszawa 1993.
- Wstęp i objaśnienia wydawcy do *Księdza Marka* w t. VI *Dzieł wszystkich* J. Słowackiego, red. J. Kleiner, Lwów 1931.

XLVI. POETA, POEZJA, UPEŁYW CZASU – WIERSZE PÓŹNE JULIUSZA SŁOWACKIEGO

— Twórczość liryczna Słowackiego po 1842 roku: konteksty: charakterystyka wierszy wcześniejszych (etapy, tematy, środki poetyckiej ekspresji), rozwój duchowy poety; spotkanie z Towiańskim a doświadczenia własne, inne utwory tego okresu (np. *Genezis z Ducha*).

— Świat bez granic („poetycka i razem realna” obecność nieskończoności; motyw lotu); przeświadczenie o rzeczywistej obecności zjawisk natury mistycznej; eliminacja marzenia; poszukiwanie sensu ukrytego pod powierzchnią zjawisk i rzeczy;

— Sposoby wypowiedzi: „ton wysoki”, patos, archaizowanie (styl biblijny), poezja kontemplacji modlitewnej, prostota;

— „Ja” liryczne w wierszach lozańskich Mickiewicza a podmiot mówiący wierszy późnych Słowackiego (czytelnicze poszukiwanie tożsamości z osobą mówiącą w tych utworach: możliwości i ograniczenia; „hermetyzm” i dostojność świata prezentowanego w wierszach Słowackiego a możliwości uniwersalizacji doświadczeń zawartych w liryce lozańskiej).

Utwory:

- A. Mickiewicz, *Poezje okresu parysko-lozańskiego*, w: A. Mickiewicz, *Wybór poezji*, oprac. i wstępem poprzedził Cz. Zgorzelski, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66.
- J. Słowacki, *Dzieła wszystkie*, red. J. Kleiner przy współudziale W. Floryana, t. 12, cz. I: *Wiersze drobne z lat 1843–1849*, oprac. J. Kleiner i J. Kuzniar, Wrocław 1960.

Opracowania:

- A. Boleski, *Juliusza Słowackiego liryka lat ostatnich (1842–1848)*, Łódź 1949.
- W. Grabowski, *Sprawy obrazowania w liryce Słowackiego*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- M. Janion, „*Tak będzie pisała kiedyś Polska*”, „Teksty” 1979, nr 6; również w: *taż*, *Czas formy otwartej*, Warszawa 1984.
- Juliusz Słowacki – interpretacje i reinterpretacje*, wstęp: B. Kuczera-Chachulska, *Liryka Słowackiego*, red. E. Skalińska, E. Szczeglacka, Warszawa 2011.
- Juliusza Słowackiego rym błyskawicowy. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1980.
- J. Kleiner, *Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości*, t. 1–3 (zwłaszcza t. 3: *Okres Beniowskiego*), Warszawa 1923.

- A. Kowalczykowa, *Wstęp*, w: *Krąg pism mistycznych*, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245.
- M. Maciejewski, „*Kształty poetyckie i razem realne*” w *liryce mistycznej Słowackiego (O dziecięcych mediach romantyzmu)*, w: tenże, *Poetyka. Gatunek – Obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, *Słowackiego „praca na wieczność”*, w: tenże, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. *Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- I. Opacki, *Pomnik i wiersz, „Ewangelija i nieszczęście”*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- M. Piwińska, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992.
- M. Piwińska, *Wyobraźnia i komunikacja pozajęzykowa w twórczości mistycznej Słowackiego*, „*Teksty*” 1980, nr 2/50.
- J. Przyboś, *Ja świat*, w: tenże, *Sens poetycki*, Kraków 1963.
- W. Pyczek, *Jerozolima słoneczna Juliusza Słowackiego*, Lublin 1999.
- D. Seweryn, *Potrójna śmierć*, w: *Juliusz Słowacki – interpretacje i reinterpretacje*, red. E. Skalińska, E. Szczeglacka, Warszawa 2011.
- Słowacki mistyczny. Propozycje i dyskusje*, red. M. Janion i M. Żmigrodzka, Warszawa 1981.
- M. Troszyński, *Austeria „Pod Królem-Duchem”*. *Raptularz lat ostatnich Juliusza Słowackiego*, Warszawa 2001.
- M. Troszyński, „*Dziennika nigdy nie pisałem*”. *O pismach autobiograficznych Słowackiego*, w: *Materiały z konferencji naukowej „Rok Słowackiego 2009”*. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2009.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Warszawa 1981.

XLVII. ALEKSANDER FREDRO

- Teatralne doświadczenia Fredry: lwowskie, włoskie, paryskie.
- Dwa okresy twórczości dramatycznej Fredry (do połowy lat trzydziestych i po r. 1852). Tradycyjne konwencje komediowe w dramatach Fredry: Fredro wobec komedii stanisławowskiej; prekursor dramatu mieszczańskiego przełomu wieków XIX i XX. Dyskusje nad stosunkiem autora *Zemsty* do romantyków.
- Odmiany komizmu Fredrowskiego (ze szczególnym uwzględnieniem komizmu językowego).

- Konstrukcja postaci jako charakterów niejednorodnych. Fredrowe „myślenie akcją”.
- Dworek i rezydencja, oberża i inne miejsca podrózne – przestrzeń w dramatach Fredry.
- Poetyckie walory komedii Fredrowskich. Poezja i humor.
- Postawy Fredry wobec rzeczywistości: między filozoficzną afirmacją a demaskacją satyryczną. Tradycjonalizm pisarza.
- Odmiany gatunkowe i konstrukcyjne dramatu Fredrowskiego – np. „komedia serio”, farsa, jednoaktówka, libretto operowe.
- *Śluby panięskie* jako niezwykły utwór o miłości i młodości – miłość u Fredry a miłość romantyczna – psychologia uczucia: „magnetyzm serc” – finezja intrygi – liryzm i humor.
- Typy postaci – *Śluby* jako utwór sceniczny.
- Małe formy literackie w komediach Fredry (bajka, list, przysłowie, aforyzm). Fredro – bajkopisarz i aforysta (*Zapiski starucha*).
- Fredro na scenie; zalety Fredrowskiego wiersza.

Utwory:

Dramaty Fredry (wierszem i prozą) wg: *Pisma wszystkie*, wydanie krytyczne, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1955 – 1980; *Pan Geldhab, Mąż i żona, Damy i huzary, Gwałtu, co się dzieje, Pan Jowialski, Zemsta, Śluby panięskie, Dożywocie, Wielki człowiek do małych interesów, Wychowanka, Rewolwer, Świeczka zgaśła, Zapiski starucha* (*Pisma*, t. 13), *Bajki*.

Źródła pomocnicze:

- A. Musset, *Nie igra się z miłością*;
- M. Gogol, *Rewizor*;
- F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach i Sarmatyzm*;
- C. Goldoni, *Sługa dwóch panów*.

Opracowania:

- Aleksander Fredro*, oprac. T. Sivert, współpraca E. Heise, Warszawa 1975.
- W. Borowy, *Ze studiów nad Fredrą*, Kraków 1921.
- S. Dąbrowski, R. Górski, *Fredro na scenie*, Warszawa 1962.
- M. Inglot, *Świat komedii Fredrowskich*, Wrocław 1986.
- J. Kleiner, „*Śluby panięskie*” i „*Zemsta*” jako komedie antyromantyczne, w: tenże, *O Krasickim i Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956.
- S. Kołaczkowski, *Osobowość i postawa poetycka Fredry*, w: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.

- E. Kucharski, *Między teorią a historią literatury*, wybór i oprac. A. Hutnikiewicz, Warszawa 1986 (stąd: prace fredrologiczne).
- B. Lasocka, *Aleksander Fredro. Drogi życia*, Warszawa 2001.
- S. Pigoń, *W pracowni Aleksandra Fredry*, Warszawa 1956.
- K. Poklewska, *Aleksander Fredro*, Warszawa 1977.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych 1752–1795*, rozdz. V, Warszawa 1993.
- J. M. Rymkiewicz, *Aleksander Fredro jest w złym humorze*, Warszawa 1977 (stąd: esej *Obłoki nad Wysokim Zamkiem*).
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. XV, Warszawa 1995.
- D. Siwicka, *Śmiech jowialny. „Pan Jowialski” Aleksandra Fredry*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- J. Trzynadłowski, *Małe formy literackie*, Wrocław 1977.
- M. Ursel, *O wierszach Aleksandra Fredry*, Wrocław 1922.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. IX, Warszawa 1997.
- K. Wyka, *Aleksander Fredro*, w: *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, t. 1, red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975.
- K. Wyka, *Wstęp*, w: A. Fredro, *Pisma wszystkie*, oprac. S. Pigoń, t. 1, Warszawa 1955.
- B. Zakrzewski, *Fredro z paradyzu. Studia i szkice*, Wrocław 1976.

ZYGMUNT KRASIŃSKI

XLVIII. ZYGMUNT KRASIŃKI *NIE-BOSKA KOMEDIA* – CZŁOWIEK W ŻYWIÓLE HISTORII

— Myśl historiozoficzna Krasińskiego (rozmowy, relacje, lektury: ich odbicie w dramacie) – poeta i katolicyzm: ślepy konserwatyzm czy obrona żywej tradycji? – filozofia historii w XIX w. (np. Hegel, Cieszkowski) – *Nie-Boska* a dziewiętnastowieczny progresywizm – aluzja tytułowa – waga problematyki dramatu.

— Strefa przedstawień: obraz rodziny Męża – napięcia i klęski, przyczyny i konteksty katastrofy (marzenie i świat ducha – fakt czy imaginacja?) – aktywność i bierność (hamletyzm?) – poezja i poeta – „realizm etyczny” – mgławicowość idei romantycznych i ich krytyka – dyskusja z idealistyczną koncepcją świata i życia – moc słowa.

— Rewolucja jako obraz i jako problem – walka o sprawiedliwość a żądza zemsty – prawo dynamiki dziejowej i prawa jednostki (racje obozu „starego” a racje rewolucjonistów) – degeneracja grup społecznych – prorocтво i realizm – publicystyczna aktualność czy pozaczasowe znaczenie?

— Zamknięcie dramatu – obraz – symbolika: jednoczesność czy wielość sensów – fantazja czy realizm myślenia?

— Konstrukcja dramatu: elementy romantyczne i klasyczne: *Nie-Boska* jako utwór romantyczny – przełamanie konwencji dramatu klasycystycznego – polifonia konstrukcji (różnorodność elementów oddziaływania, wielorodzajowość); *Nie-Boska* a np. *Dziady* A. Mickiewicza – harmonijna budowa całości – ład i klarowność, bezemocjonalność czy uczucie? sposób ujawniania emocji, język.

— Szkicowość, oszczędność rysunku i precyzyjne wykończenie każdego drobiazgu; lakoniczność środków wyrazu i retoryczna posągowość stylu.

— *Nie-Boska* i możliwości sceniczne: typ wyobraźni; siła teatralnej ekspresji.

Utwory:

Z. Krasiński, *Irydion*, oprac. W. Kubacki, Wrocław 1967, BN, s. I, nr 42.

Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, wstęp i oprac. S. Treugutt, Warszawa 1974.

Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, wstęp M. Janion, oprac. tekstu i przypisy oprac. M. Grabowska, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 24.

Opracowania:

A. Fabianowski, *Myśl polityczna Zygmunta Krasińskiego*, Ciechanów 1991.

K. Górski, *Postowie*, w: Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1967 (wydanie fotooffsetowe pierwodruku).

P. Hertz, *Noty i uwagi* w: Z. Krasiński, *Dzieła literackie*, t. 3, Warszawa 1973.

M. Janion, *Katastrofa i religia. (O „Nie-Boskiej komedii”)*, w: *Dramat i teatr religijny w Polsce*, red. I. Sławińska, W. Kaczmarek, Lublin 1991.

M. Janion, *Krasiński a Hegel*, „Studia Filozoficzne” 1965, nr 3/42 (również w: *Romantyzm. Studia o ideaach i stylu*, Warszawa 1969).

M. Janion, *Nie-Boska komedia. Bóg i świat historyczny*, w: też, *Literatura, komparatystyka, folklor*, Warszawa 1968 (również w: też, *Romantyzm. Studia o ideaach i stylu*, Warszawa 1969).

M. Janion, *Trzy dramaty o rewolucji (Krasiński, Witkiewicz, Gombrowicz)*, w: *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.

M. Janion, *Zygmunt Krasiński – Debiut i dojrzałość*, Warszawa 1962.

J. Kleiner, *Zygmunt Krasiński. Dzieje myśli*, t. 1–2, Lwów 1912.

- A. Kowalczykowska, *Poglądy filozoficzne Zygmunta Krasińskiego*, w: *taż, Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 1, Warszawa 1973.
- Krasiński żywy*. Księga zbiorowa wydana staraniem Związku Pisarzy Polskich na obczyźnie, Londyn 1959.
- W. Lednicki, *Nie-Boska komedia (W poszukiwaniu syntezy)*, w: *Literatura, komparatystyka, folklor. Księga poświęcona Julianowi Krzyżanowskiemu*, red. M. Boleszczanin, S. Frybes, E. Jankowska, Warszawa 1968.
- Z. Libera, *Zygmunt Krasiński*, Warszawa 1968.
- S. Makowski, *„Nie-Boska komedia” Zygmunta Krasińskiego*, Warszawa 1971.
- M. Masłowski, *Dzieje bohatera. Teatralne wizje „Dziadów”, „Kordiana” i „Nie-Boskiej komedii” do II wojny światowej*, Wrocław 1978.
- A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska*, tłum. L. Płoszewski, wyd. A. Mickiewicz, *Dzieła*, t. XI, Warszawa 1955, wykłady VIII, IX, X, XI, XVI.
- T. Pini, *Krasiński. Życie i twórczość*, Poznań 1928.
- J. Skuczyński, *Odmiany form dramatycznych w okresie romantyzmu. Słowacki – Mickiewicz – Krasiński*, Toruń 1993.
- J. Skuczyński, *„Nie-boska komedia” i „Irydion” Zygmunta Krasińskiego w świetle komunikacji literackiej*, w: *Zygmunt Krasiński – nowe spojrzenia*, red. G. Halkiewicz-Sojak, B. Burdziej, Toruń 2001.
- S. Skwarczyńska, *Leona Schillera trzy opracowania teatralne „Nie-Boskiej komedii” w dziejach jej inscenizacji w Polsce*, Warszawa 1959.
- S. Skwarczyńska, *U źródeł nowatorskiego tematu „Nie-Boskiej komedii”*, w: *Zygmunt Krasiński. W stulecie śmierci*, red. J. Krzyżanowski, K. Wyka, S. Żółkiewicz, Warszawa 1960.
- Z. Sudolski, *Korespondencja Zygmunta Krasińskiego. Studium monograficzne*, Warszawa 1968.
- A. Waśko, *Zygmunt Krasiński. Oblicza poety*, Kraków 2001.
- Cz. Zgorzelski, *Nad „Nie-Boską komedią”*, w: *tenże, Od Oświecenia ku Romantyzmowi i współczesności*, Kraków 1978 (prwdr. „Tygodnik Powszechny” 1959, nr 9, s. 5).
- Zygmunt Krasiński. Pytania o twórczość*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prusak, E. Szczeglacka, Warszawa 2005.

Inne źródła:

- Z. Krasiński, *Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. i wstęp Z. Sudolski, Warszawa 1975.

Z. Krasiński, *Listy do Jerzego Lubomirskiego*, oprac. i wstęp Z. Sudolski, Warszawa 1965.

Z. Krasiński, *Listy do ojca*, oprac. i wstęp S. Pigoń, Warszawa 1963.

CYPRIAN NORWID

XLIX. TWÓRCZOŚĆ CYPRIANA NORWIDA

— Okres Norwidowskich poszukiwań poetyckich i intelektualnych (do r. 1852). Norwid na tle „młodej piśmienności warszawskiej”; tragedia pokolenia. Kontakty z romantycznymi „wielkoludami” na emigracji i refleksja nad ich twórczością. Syntezy pierwszego okresu: *Promethidion*, *Niewola*.

— Norwidowska koncepcja języka. Język i prawda: „odpowiednie dać rzeczy-słowo”. Dialogowy wymiar języka. Zakorzenie języka w rzeczywistości osoby ludzkiej i w tradycji (w konwencjach kultury).

— Perspektywa poetycka Norwida: „przemilczenia” i „przybliżenia”, ironia, intelektualno-emocjonalna postawa podmiotu, „ciemność” jako nieunikniona trudność ekspresji, kontrowersja i paradoks w poetyckim myśleniu Norwida.

— Język poetycki Norwida: ogólna koncepcja formy poetyckiej a cele poezji Norwida; forma świadectwem pracy twórczej, forma a poznawcze zmagania poety, forma jako wezwanie i wyzwanie dla czytelnika. Poezja epoki druku – graficzna postać poezji Norwida. Wieloznaczność poezji Norwida: parabola, paradoksy, poetyckie etymologie, rola kontekstu. Styl Norwidowski: odnowienie słownictwa poetyckiego, ironia i sarkazm, obrazowanie, metafora, składnia. Napięcie między składnią a formą wierszową.

— *Vade-mecum* jako program przekształcenia poezji polskiej i odpowiedź na europejski kryzys sztuki.

— *Quidam*. Kunszt narracji. Epika w twórczości Norwida.

— Dramat Norwida.

— Epistolografia Norwida.

— Wielkie problemy twórczości Norwida: cywilizacja przemysłowa, wielkie osobistości czasów minionych i współczesnych, człowieczeństwo i powinności człowieka, wiara i tradycja chrześcijańska, naród i społeczeństwo, porządek historii i Opatrzność, wolność i niewola. Biblia w twórczości Norwida. Norwid wobec świata zachodniego (porównanie z Mickiewiczem i Krasińskim).

— Sztuka i praca w przemysłeniach Norwida. Jego twórczość plastyczna.

— Tradycja romantyczna i nowe horyzonty w poezji Norwida. Norwid i poezja naszych czasów.

Utwory:

- C. Norwid, *Pisma wszystkie*, oprac. J.W. Gomulicki, t. 1–11, Warszawa 1971–1976 (tom XI zawiera kalendarz biograficzny i bibliografię publikacji Norwida 1848–1874).
- C. Norwid, *Vade-mecum*, oprac. J. Fert, BN, s. I, nr 271.
- C. Norwid, *Promethidion. Rzecz w dwóch dialogach z epilogiem*, wstęp i oprac. S. Sawicki, Kraków 1997.

Opracowania:

- P. Abriszewska, *Literacka hermeneutyka Cypriana Norwida*, Lublin 2011.
- M. Adamiec, *Oni i Norwid. Problemy odbioru twórczości Cypriana Norwida w latach 1840–1883*, Wrocław 1991.
- W. Borowy, *O Norwidzie. Rozprawy i notatki*, Warszawa 1960.
- M. Buś, *Norwidyści. Miriam – Cywiński – Borowy – Makowiecki – Wyka. Konteksty*, Kraków 2008.
- P. Chlebowski, *Cypriana Norwida „Rzecz o wolności słowa”*, Lublin 2000.
- P. Chlebowski, *Romantyczna silva rerum. O Norwidowym „Albumie Orbis”*, Lublin 2009.
- Cyprian Norwid. W setną rocznicę śmierci poety*, pod red. S. Burkota, Kraków 1991.
- Cyprian Norwid. W 150-lecie urodzin*, red. M. Żmigrodzka, Warszawa 1973.
- Cypriana Norwida kształt prawdy i miłości. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1986.
- Czemu i Jak czytamy Norwida*, red. J. Chojak, E. Teleżyńska, Warszawa 1992.
- Z. Dambek, *Cyprian Norwid a tradycje szlacheckie*, Poznań 2012.
- E. Dąbrowicz, *Cyprian Norwid: osoby i listy*, Lublin 1997.
- Ks. A. Dunajski, *Chrześcijańska interpretacja dziejów w pismach Cypriana Norwida*, Lublin 1985.
- J. Fert, *Poeta sumienia. Rzecz o twórczości Norwida*, Lublin 1993.
- R. Fieguth, *Poezja w fazie krytycznej. Cykl wierszy Cypriana Norwida „Vade-mecum”*, tłum. J. Gotfryd, „Studia Norwidiana”, z. 3–4.
- M. Głowiński, *Ciemne alegorie Norwida*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 4.
- K. Górski, T. Makowiecki, I. Sławińska, *O Norwidzie pięć studiów*, Toruń 1949.
- G. Halkiewicz-Sojak, *Byron w twórczości Norwida*, Toruń 1994.
- G. Halkiewicz-Sojak, *Wobec tajemnicy i prawdy. O Norwidowskich obrazach „całości”*, Toruń 1998.

- G. Halkiewicz-Sojak, *Nawiązane ogniwo. Studia o poezji Cypriana Norwida i jej kontekstach*, Toruń 2010.
- M. Inglot, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1991.
- M. Inglot, *Wyobrażenia poetycka Norwida*, Warszawa 1988.
- Jak czytać Norwida? Postawy badawcze, metody, weryfikacje*, red. B. Kuczera-Chachulska, J. Trzcionka, Warszawa 2006.
- E. Kiślak, *Cień arcydzieła. „Quidam” Cypriana Norwida*, w: *Trzyście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Kołaczkowski, *Ironia Norwida*, w: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pi-goń, Warszawa 1968.
- T. Korpysz, *Definicje poetyckie Norwida*, Lublin 2009.
- B. Kuczera-Chachulska, „Czas siły – zupełnej”. *O kategorii wysiłku w poezji Norwida*, Lublin 1998.
- B. Kuczera-Chachulska, *Norwida „przypowieść o pięknem” i inne szkice z pogranicza genologii i estetyki*, Warszawa 2009.
- B. Kuczera-Chachulska, *Wokół „Czarnych”, „Białych kwiatów” i „Vade-Mecum”. Elegijność Norwida*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- W. Kudyba, „Aby mowę chrześcijańską odtworzyć na nowo” *Norwida mówienie o Bogu*, Lublin 2000.
- Liryka Cypriana Norwida*, red. P. Chlebowski, W. Toruń, Lublin 2003.
- Z. Łapiński, *Norwid*, Kraków 1971 (lub wyd. nast.).
- T. Łubieński, *Norwid wraca do Paryża*, Kraków 1989.
- A. Melbechowska-Luty, *Sztukmistrz. Twórczość artystyczna i myśl o sztuce Cypriana Norwida*, Warszawa 2001.
- J. Maciejewski, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1992.
- A. Merdas, *Łuk przymierza. Biblia w poezji Norwida*, Lublin 1983.
- S. Morawski, *Poglądy estetyczne Cypriana Norwida*, w: *tenże, Studia z historii myśli estetycznej XVIII i XIX w.*, Warszawa 1961.
- Norwid żywy: książka zbiorowa wydana staraniem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie*, red. W. Günther, B. Świdorski, Londyn 1962.
- Norwid. Z dziejów recepcji twórczości*, wybór, oprac. i wstęp M. Inglot, Warszawa 1983.
- Norwid. Z warsztatów norwidologii bielańskiej*, red. T. Korpysz, B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2009.

- Nowe studia o Norwidzie*, red. J.W. Gomulicki i J.Z. Jakubowski, Warszawa 1961.
- A. Seweryn, *Norwidowska łąza. Wokół liryczności i retoryczności*, „Colloquia Litteraria” 2012, z. 2.
- I. Opacki, *Rapsod ostatni, rapsod pierwszy*, w: tenże, „*W środku niebokręga*”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- Poeta i sztukmistrz. O twórczości poetyckiej i artystycznej Norwida*, red. P. Chlebowski, Lublin 2007.
- J. Puzynina, *Słowo Norwida*, Wrocław 1990.
- J. Puzynina, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997 (rozdz. V: *Słowo Norwida*).
- S. Sawicki, *Norwida walka z formą*, Warszawa 1986.
- S. Sawicki, *Wartość, sacrum, Norwid. Studia i szkice aksjologiczno-literackie*, Lublin 1994.
- S. Sawicki, *Wstęp*, w: C. Norwid, *Promethidion*, Kraków 1997.
- I. Sławińska, *Reżyserska ręka Norwida*, Kraków 1971.
- Z. Stefanowska, *Strona romantyków. Studia o Norwidzie*, Lublin 1993.
- Strona Norwida. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Stefanowi Sawickiemu*, red. P. Chlebowski i inni, Lublin 2008.
- Symbol w dziele Cypriana Norwida*, red. W. Rzońca, Warszawa 2011.
- S. Świontek, *Norwidowski teatr świata*, Łódź 1983.
- W. Toruń, *Wokół Norwidowej koncepcji słowa*, Lublin 2003.
- Z. Trojanowiczowa, *Ostatni spór romantyczny. Cyprian Norwid – Julian Klaczko*, Warszawa 1981.
- Z. Trojanowiczowa, *Rzecz o młodości Norwida*, Poznań 1969.
- K. Trybuś, *Epopeja w twórczości Norwida*, Wrocław 1993.
- K. Trybuś, *Stary poeta. Studia o Norwidzie*, Poznań 2000.
- J. Trznadel, *Czytanie Norwida. Próby*, Warszawa 1978.
- K. Wyka, *Cyprian Norwid. Studia, artykuły, recenzje*, Kraków 1989.
- J. Zach-Błońska, *Monolog różnogłosy. O dramatach współczesnych Cypriana Norwida*, Kraków 1993.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- J. Zieliński, *Obraz pogodnej śmierci. Norwid-Rafael-Maratti i „Śmierć świętego Józefa”*, Lublin 2010.
- E. Żwirkowska, *Tragedia kultur. Studium o tragedii historycznej Cypriana Kamila Norwida „Kleopatra i Cezar”*, Lublin 1991.

Uwaga: od 1983 roku wychodzi pismo poświęcone twórczości poety – *Studia Norwidiana*, zawierające wiele cennych i znakomicie uporządkowanych materiałów; również rozpraw, interpretacji. Periodyk przygotowywany jest przez Zakład Badań nad Twórczością Norwida KUL w Lublinie.

Przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego prowadzone są systematyczne badania nad językiem poety w Pracowni Słownika Języka Cypriana Norwida, kierowanej przez Jadwigę Puzyninę. Dotychczas zespół opracował tomy:

Słownictwo etyczne Cypriana Norwida, red. J. Puzynina, Warszawa 1993 (zeszyt 1).

E. Teleżyńska, *Nazwy barw w twórczości Cypriana Norwida*, Warszawa 1994 (zeszyt 2).

Słownictwo estetyczne Cypriana Norwida, red. J. Chojak, Warszawa 1994 (zeszyt 3).

T. Korpysz, J. Puzynina, „*Wolność*” i „*niewola*” w *pisemach Cypriana Norwida*, Warszawa 1978 (zeszyt 4).

A. Kadyjewska, T. Korpysz, J. Puzynina, *Chrześcijaństwo w pismach Cypriana Norwida*, Warszawa 2000 (zeszyt 5).

L. MICKIEWICZ: CZŁOWIEK – SŁOWO – IDEE

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga: Uczestnik Olimpiady, decydujący się na temat konkursowy MICKIEWICZ: CZŁOWIEK – SŁOWO – IDEE, **wybiera jedną z trzech** przygotowanych części.

A. CZŁOWIEK

1. Na Litwie

— Miejsce urodzenia i ziemia ojczysta. Wilno w czasach Mickiewicza. Uniwersytet Wileński. Edukacja poety, jego lektury i pierwsi mistrzowie. Litwa (przyroda, kultura, ludzie) w jego twórczości literackiej.

2. Przyjaźnie i miłości

— Przyjaciele młodości – dzieje Towarzystwa Filomatów i Filaretów. Przyjaźnie i miłości poety (Litwa, Rosja, podróże, emigracja). W jaki sposób bliskie relacje z ludźmi zaważyły na jego biografii? Jakie znaczenie miały dla jego twórczości? W których utworach znaleźć można ich ślady?

3. Podróżnik

— Dlaczego Mickiewicz podróżował? Trasy i sposób odbywania najważniejszych podróży. Co oglądał, jakie miejsca zwiedzał? Ważne spotkania (np.

Weimar – Goethe). Jakie znaczenie miały doświadczenia z podróży dla jego dojrzewania duchowego i twórczości? Miejsca dłuższego pobytu Mickiewicza – czym się zajmował, gdzie pracował (warunki życiowe)?

4. Profesor

— Gdzie i kiedy Mickiewicz pełnił funkcję profesora? Prelekcje w Collège de France. Tematyka, język i sposób prowadzenia wykładów (ich szczególność). Kim byli słuchacze prelekcji paryskich i jakie znaczenie miały dla nich te wykłady? Ślady działalności Mickiewicza w Paryżu (medal, pomnik, etc.). Wydania *Literatury słowiańskiej*.

5. Człowiek czynu

— Publicysta, towiańczyk, żołnierz. Mickiewiczowskie zaangażowanie w sprawę Polski i Europy.

6. Legenda wieszczca

— Co oznacza słowo „wieszcz”? Mickiewiczowski wzór poety – jego rola dla polskiej kultury. Krytyka wzoru wieszczca (brązownicy i antybrązownicy). Portrety, fotografie, pomniki i inne wizerunki Mickiewicza.

Opracowania:

- J. Borowczyk, *Rekonstrukcja procesu filomatów i filaretów 1823–1824*, Poznań 2003.
- M. Dernałowicz, *Adam Mickiewicz*, Warszawa 1983.
- S. Kawyn, *Mickiewicz w oczach swoich współczesnych*, Kraków 1967.
- S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza 1848–1849*, Warszawa 1955.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–2 (cz. 1–2), Lublin 1948 i wyd. następne.
- J. Maciejewski, *Mickiewicza wielkopolskie drogi. Rekonstrukcje i refleksje*, Poznań 1972.
- H. Markiewicz, *Rodowód i losy mitu trzech wieszczów*, w: tenże, *Świadomość literatury. Rozprawy i szkice*, Warszawa 1985.
- Mickiewicz, czyli wszystko. Z Jarosławem Markiem Rymkiewiczem rozmawia Adam Poprawa*, Warszawa 1994.
- A.E. Odyniec, *Listy z podróży*, oprac. M. Dernałowicz, M. Toporowski, wstęp M. Dernałowicz, t. 1–2, Warszawa 1961.
- S. Rosiek, *Zwłoki Mickiewicza. Próba nekrografii poety*, Gdańsk 1997.
- J.M. Rymkiewicz, D. Siwicka, A. Witkowska, M. Zielińska, *Mickiewicz. Encyklopedia*, Warszawa 2001.
- M. Spychalska, *Wprowadzenie*, w: *Adam Mickiewicz. W dwusetną rocznicę urodzin poety. Prace laureatów i uczestników konkursu historycznoliterackiego dla uczniów szkół średnich*, red. T. Chachulski, Warszawa 1999.

- Z. Stefanowska, *Geniusz poety, geniusz narodu. Mickiewicz wobec powstania listopadowego*, „Teksty Drugie” 1995, nr 6.
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.
- A. Witkowska, *Rówieśnicy Mickiewicza. Życiorys jednego pokolenia*, Warszawa 1952; *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1998; *Adam Mickiewicz po dwustu latach. Przemiany legendy*, w: *Romantyzm, Janion, fantazmaty. Prace ofiarowane Profesor Marii Janion na jej siedemdziesięciolecie*, red. D. Siwicka i M. Bieńczyk, Warszawa 1996.
- M. Zielińska, *Opowieść o Gustawie i Maryli*, Warszawa 1989.
- T. Żeleński (Boy), *Pisma*, t. IV: *Brązownicy i inne szkice o Mickiewiczu*, Warszawa 1956.

Uwaga: Pomocą dodatkową może być *Kronika życia i twórczości Mickiewicza*:

- M. Dernałowicz, K. Kostenicz, Z. Makowiecka, *Lata 1798–1824*, Warszawa 1957.
- M. Dernałowicz, *Od „Dziadów” części trzeciej do „Pana Tadeusza” (marzec 1832 – czerwiec 1834)*, Warszawa 1966.
- M. Dernałowicz, *Paryż, Lozanna (czerwiec 1834 – październik 1840)*, Warszawa 1996.
- Z. Makowiecka, *Mickiewicz w Collège de France (październik 1840 – maj 1844)*, Warszawa 1968.
- K. Kostenicz, *Legion włoski i „Trybuna Ludów” (styczeń 1848 – grudzień 1849)*, Warszawa 1969.
- Z. Makowiecka, *Brat Adam (maj 1844 – grudzień 1847)*, Warszawa 1975.
- K. Kostenicz, *Ostatnie lata Mickiewicza (styczeń 1850 – 26 listopada 1855)*, Warszawa 1978.

a także:

- L. Gomolicki, *Dziennik pobytu Adama Mickiewicza w Rosji 1824–1829*, Warszawa 1949.
- T. Krzywicki, *Szlakiem Adama Mickiewicza po Nowogródzczyźnie, Wilnie i Kownie. Przewodnik*, Pruszków 1998 lub inne wydania.
- P. Małuśkiewicz, *Wielkopolskim szlakiem Adama Mickiewicza*, Poznań 1993.

B. SŁOWO

1. Na „drogach rozwojowych” poezji Mickiewicza.

— Twórczość okresu klasycznego (*Zima miejska*, [Już się z pogodnych

niebios...], *Kartofla*, *Oda do młodości*, *Pieśń Filaretów*, *Do Joachima Lelewela*, wiersze wydrukowane w zbiorze z 1822 r.: *Hymn na dzień Zwiastowania N.P.M.*, *Żeglarz*, *Warcaby*, *Przypomnienie*. Sonet, próby translatorskie; dominacja tradycji oświeceniowej (Trembecki), stopniowanie zmian retorycznej ekspresji, peryfrastyczność, kunsztowne układy zdań, słownictwo, wewnętrzna logika obrazowania; wiersze żartobliwie – towarzyskie, zapowiedzi następnej fazy twórczości).

— Okres *Ballad i romansów* (przemiany języka: prostota i zgrzebnosc wyślowienia, prowincjonalne słowa i zwroty, potoczna polszczyzna, poetyzacja; narrator wobec świata przedstawionego; wielorodzajowosc; obrazy: fantastyka, „nastrojzenie” scenerii, szczegolnosc opisow przyrody; czlowiek: dziwnosc reakcji ludzkich, wahania, watpliwosci, przełomy; liryka osobista tego okresu).

— *Dziady* cz. II i IV (kompozycja, język, nastrojowosc, bohater); *Grażyna* (poemat klasycystyczny czy powiesc poetycka?).

— Tworczość okresu rosyjskiego (sonety i wiersze inne: odmienność poetyki sonetow odeskich i sonetow krymskich; nowatorstwo języka, przedstawienia miłości, salonu i świata natury; bohater i poetyckie sposoby rysowania jego wewnetrznego świata); *Konrad Wallenrod* jako próba powiesci poetyckiej; liryka osobista.

— Poeta i dramaturg w okresie rzymsko-drezdeńskim (wiersze tego okresu a III cz. *Dziadów*; różnorodność problematyki i wielowariantowosc ekspresji; język poetycki tego czasu wobec wcześniejszych, twórczych doświadczeń poety; *Zdania i uwagi* – poetycki charakter aforyzmów; *Dziadów* cz. III: spistość a otwartość dramatu, wielorodzajowosc, wewnetrzne zróżnicowanie języka; idee dramatu a jego konstrukcja).

— *Pan Tadeusz* (epicki i liryczny wymiar poematu, gatunek, zróżnicowanie języka poematu, świat przedstawiony: historia, bohaterowie, natura).

— Okres lozański – ostatnie wiersze poety (język poetycki a wizje, wspomnienia, zaduma nad losem własnym; asceza wyrazu, lirycznosc „czysta”, ogarniająca przeżycie jednostkowe i szeroko uogólnione; metafora, symbol, alegoria).

2. Cechy niezmiennie twórczości lirycznej Mickiewicza.

— Myśli i uczucia a konkretny, zmysłowy obraz.

— Element epicki jako ważny czynnik konstrukcji wypowiedzi lirycznej.

— Uporządkowana, konsekwentna kompozycja całości.

— Gnomiczna lakonicznosc w wyrażaniu myśli i uczuć.

3. Poeta wobec gatunku literackiego (oda, hymn, jamb, ballada, romans, sonet, kasyda, elegia, modlitwa, bajka, powiesc poetycka, dramat, epepeja; czystość i zmieszanie gatunków, nowatorstwo kształtu formalnego).

4. Mickiewicz i konstrukcje cykliczne (*Ballady i romanse*, sonety odeskie i sonety krymskie, *Dziady*, liryki lozańskie). Konstrukcja cykliczna a myślenie poety o świecie. Estetyka cyklu.

5. Słowo publicysty i słowo profesora (*Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*: poetycko – publicystyczny charakter tekstu; wykłady lozańskie, wykłady paryskie; publicystyka z okresu „Trybuny Ludów”).

6. Romantyczne koncepcje a Mickiewiczowska funkcja słowa (*Pisma krytyczne o literaturze, Pisma krytyczne. Uwagi o języku [Pomysły etymologiczne], Literatura słowiańska*, Kurs drugi, wykład I i II, *Zdania i uwagi: Słowo i czyn, Słowo i ciało*).

7. „Mickiewicz (...) prawodawca języka, w którym piszemy” (Cz. Miłosz). Poeta romantyczny a twórczość polskich poetów dwudziestowiecznych (obraz, metafora, rym, rytm, przedmiot przedstawiony, bohater, poetycka artykulacja wrażeń zmysłowych).

Mickiewicz i Miłosz;

Mickiewicz i Białoszewski;

Mickiewicz i inni poeci.

Opracowania:

M. Burta, *Reszta prawd. „Zdania i uwagi” Adama Mickiewicza*, Warszawa 2006.

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, Lublin 1998.

M. Cieśla-Korytowska, „*Dziady*” Adama Mickiewicza, Warszawa 1995.

„*Dziady*” Adama Mickiewicza. *Poemat. Adaptacje. Tradycje*, red. B. Dopart, Kraków 1999.

R. Fieguth, *Rozpierzchłe gałązki. Cykliczne i skojarzeniowe formy kompozycyjne w twórczości Adama Mickiewicza*, tłum. M. Zieliński, Warszawa 2002.

K. Górski, *Mickiewicz. Artyzm i język*, Warszawa 1977.

E. Kiślak, *Walka Jakuba z aniołem. Czesław Miłosz wobec romantyczności*, Warszawa 2000.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–2, Lublin 1998.

Z. Koczyńska, „*Słowo*” w *Mickiewiczowskiej koncepcji języka*, w: *Mickiewicz. Sympozjum w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin 1979.

B. Kuczera-Chachulska, *Mickiewicza pamięć zamieszкана*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX w.*, Warszawa 2002.

Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia, oprac. M. Stala, Kraków 1998.

M. Łukaszuk-Piekara, „*niby ja*”. *O poezji Białoszewskiego*, Lublin 1997.

M. Łukaszuk-Piekara, „*Wizje splecione z historiami*”. *Autobiografia liryczna poety*, Lublin 2000.

M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności”*. (*Czas i przestrzeń*

w liryce lozańskiej), w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.

M. Maciejewski, *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.

M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania. Z dziejów romantycznej liryki opisowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z.1.

Od Kochanowskiego do Mickiewicza. Szkice o polskim cyklu poetyckim, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2004.

A. Okopień-Sławińska, *Wiersz nieregularny i wolny Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Wrocław 1964.

I. Opacki, *Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979.

I. Opacki, *„W środku niebokręga”. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.

„Pan Tadeusz” i jego dziedzictwo. Poemat, red. B. Dopart, F. Ziejka, Kraków 1999.

S. Pigoń, *„Pan Tadeusz”. Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1931.

M. Prussak, *Czy słysząc jeszcze głos romantyzmu?*, Warszawa 2007.

J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1998 (lub wydanie wcześniejsze). *Rozmowy o „Dziadach”*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak, Warszawa 2005.

D. Seweryn, *„...jak tam zaszedłeś...”*, *Mickiewicz w szkole klasycznej*, Lublin 1998.

Z. Stefanowska, *Próba zdrowego rozumu*, dowolne wydanie.

W. Weintraub, *„Dziadów” cz. III jako dramat romantyczny: ideologia, struktura, dykcja*, w: tenże, *Mickiewicz – mistyczny polityk i inne studia o poecie*, wybór i oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1998.

A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, dowolne wydanie.

T. Wyka, *„Pan Tadeusz”*, t. 1: *Studia o poemacie*, t. 2: *Studia o tekście*, Warszawa 1963.

D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.

D. Zamaćńska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1960, t. 8, z. 1, s. 78–81.

D. Zamaćńska, *Znalezione piórko*, „Roczniki Humanistyczne”, 1971, z. 1.

Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wydanie późniejsze).

Cz. Zgorzelski, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988 (rozdziały poświęcone Mickiewiczowi).

Uwaga: Zalecane wydanie utworów poety:

A. Mickiewicz, *Dzieła*, Wydanie Rocznicowe 1798–1998, redakcja naczelna: Z.J. Nowak, Z. Stefanowska, Cz. Zgorzelski, t. 1–7, Warszawa 1993–1998.

Zainteresowanych odsyłamy również do materiałów bibliograficznych zawartych w: *Adam Mickiewicz. W dwusetną rocznicę urodzin poety. Konkurs historycznoliteracki dla uczniów szkół średnich* (przew. zespołu oprac. T. Kostkiewiczowa, ostateczną wersję oprac. B. Kuczera-Chachulska, T. Dobrzyńska, D. Siwicka), Warszawa 1997.

C. IDEE

1. Człowiek

— Stosunek poety do bliskiej tradycji – młody Mickiewicz i jego rówieśnicy wobec oświeceniowego racjonalizmu, pogląd Mickiewicza na racjonalizm w okresie paryskim (*Literatura słowiańska*). Mickiewiczowska koncepcja „wpływu świata niewidzialnego, niematerialnego, na sferę ludzkich myśli i działań” (*Dziadów* cz. II, IV i III). Uczucia u romantyków a sentymentalne koncepcje emocjonalnego życia człowieka (*Dziadów* cz. IV). Uczucie przyjaźni jako spoiwo społeczności (*Dziadów* cz. III), miłość jako sposób poznania (*Dziadów* cz. IV) i źródło tragicznego wyboru metod budowania tożsamości narodowej (*Konrad Wallenrod*).

2. Natura

— Ograniczona czy nieskończona, materialna czy idealna, mechaniczna czy organiczna – idea natury w twórczości Mickiewicza (np. *Ballady i romanse, Sonety krymskie*). „Dobra” i „zła” natura – obraz zjawisk przyrody oraz katastrof w *Balladach i romansach, Dziadów* cz. III i *Panu Tadeuszu*. Romantyczne odkrycie nieświadomości – Mickiewicz o pamięci, śnie, widzeniu i improwizacji. Bajki Mickiewicza – opis świata zwierzęcego czy analiza natury ludzkiej?

3. Historia

— Historia jako walka dobra ze złem z udziałem ludzi i duchów w *Dziadów* cz. III – jak poeta tłumaczył przyczyny narodowej klęski (myślenie o historii, mesjanizm), jak czynili to inni polscy romantycy (Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński)? Na bezdrożach wschodniej i zachodniej Europy – ideologiczne uwarunkowania wydarzeń historycznych, których poeta był ofiarą, świadkiem, uczestnikiem i współtwórcą (proces filomatów, powstanie listopadowe, Wiosna Ludów, wojna krymska). Postaci Polaka i Rosjanina w twórczości Mickiewicza a stereotypy narodowe (np. *Dziadów* cz. III, *Pan Tadeusz*). Mickiewiczowskie sympatie i fobie – dlaczego poeta krytykował np. Francuzów, za co

chwalił Słowian, jaką rolę Słowianie mieli, jego zdaniem, odegrać w dziejach? (*Literatura słowiańska*). Mickiewicz jako twórca narodowych mitów heroicznych (np. *Śmierć pułkownika*, *Reduta Ordon*).

4. Religia

— Oświeceniowy obraz Boga i jego romantyczne kontrpropozycje (*Dziadów* cz. III) i osobista liryka religijna (liryki rzymsko-drezdeńskie). Kult maryjny w *Dziadów* cz. III i *Panu Tadeuszu*. Stosunek Mickiewicza filomaty, Mickiewicza-pielgrzyma i Mickiewicza-towiańczyka do religii i Kościoła (np. *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego*, *Literatura słowiańska*).

5. Idee polityczne

— Europejskie źródła poglądów Mickiewicza – wymień myślicieli, z którymi łączyła poetę nie tylko przyjaźń, ale także wspólnota przekonań, omów krótko głoszone przez nich koncepcje społeczne i polityczne. Liberalista, socjalista, konserwatysta – które z przytoczonych określeń najbardziej odpowiadało postawie Mickiewicza za jego życia, które odpowiada dziś? (np. „Pielgrzym Polski”, „Trybuna Ludów”). Pomyśl, jakie miejsce zajmuje przyszła Polska w Mickiewiczowskiej wizji Europy. Zagadnienie „inności” (np. problem Żydów oraz kwestia praw kobiet) w programie społecznym poety (*Skład zasad*).

6. Idee estetyczne

— „Historia poezji europejskiej” wedle Mickiewicza (podział na style i „świąty” poetyckie, kategorie „klasycyzmu” i „romantyzmu”, stosunek do dziedzictwa oświeceniowego na przykładzie epeki w pismach krytycznych twórcy, np. w *O poezji romantycznej*, *Uwagach nad „Jagiellonidą” Dyzmasy Bończy Tomaszewskiego* oraz w *O krytykach i recenzentach warszawskich*). Mickiewiczowska koncepcja poezji narodowej (*O poezji romantycznej*) oraz dramatu słowiańskiego (*Literatura słowiańska*, wykład XVI). Kultura ludowa jako źródło poetyckiej inspiracji (np. [*O poemacie „Dziady”*]).

Opracowania:

H. Batowski, *Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej 1848*, Warszawa 1956.

S. Chwin, *Literatura i zdrada. Od „Konrada Wallenroda” do „Matej Apokalipsy”*, Kraków 1993.

M. Janion, *Do Europy tak, ale razem z naszymi umarłymi*, Warszawa 2000.

M. Janion, *Gorączka romantyczna*, 1975.

M. Janion i M. Żmigrodzka, *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.

M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990.

S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza 1848–1849*, Warszawa 1957.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–3, Lublin 1948.

- J. Ławski, *Marie romantyków: metafizyczne wizje kobiecości (Mickiewicz – Malczewski – Krasiński, Białystok 2003.*
- M. Piasecka, *Mistrzowie snu. Mickiewicz – Słowacki – Krasiński, Wrocław 1992.*
- S. Pigoń, *Zawsze o Nim. Studia i odczyty o Mickiewiczu, Kraków 1960.*
- Z. Przychodniak, *Walka o rząd dusz. Studia o literaturze i polityce Wielkiej Emigracji, Poznań 2001.*
- A. Sikora, *Mysłiciele polskiego romantyzm, Chotomów 1992.*
- D. Siwicka, *Ton i bicz. Mickiewicz wśród towiańczyków, Wrocław 1990.*
- Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991 (wybór).
- Z. Stefanowska, *Historia i profecja. Studium o „Księgach narodu i pielgrzymstwa polskiego”, Warszawa 1962.*
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza, Warszawa 1982.*
- A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn, Warszawa 1983.*
- A. Witkowska, *Rówieśnicy Mickiewicza. Życiorys jednego pokolenia, Warszawa 1952.*

MŁODA POLSKA I POZYTYWIZM

LI. POWSTANIE STYCZNIOWE – HISTORIA I LEGENDA

— Powstanie styczniowe jako przeżycie pokoleniowe; obraz i ocena powstania w twórczości Grottgera, Kraszewskiego, Orzeszkowej, Świętochowskiego i Prusa; powstanie jako *sacrum*, powstanie jako trauma; powstanie jako ofiara i całopalenie; powstanie jako misja; powstanie wobec stosunków Polski i Rosji; powstanie w oczach Rosjan; „wallenrodyzm” powstania styczniowego.

— Konwencje opisu powstania w poezji i prozie postyczniowej (konwencje postromantyczne, realistyczne, symboliczne).

— Groteskowo-parodystyczny obraz powstania w twórczości Lama; o powstaniu w *Tece Stańczyka*.

— Echa powstania styczniowego w literaturze XIX i XX wieku; *Kryjaki* Wielopolskiej; powstańcze utwory Żeromskiego, Żuławskiego, wątki powstańcze w prozie Dąbrowskiej, Kuncewiczowej, Rembeka, Iwaszkiewicza, Terleckiego. Powstanie jako prefiguracja i spełnienie polskiego losu. Powstanie jako próba odwrócenia historycznej karty.

— Powstanie styczniowe w publicystyce historycznej Jasienicy, Cata-Mackiewicza, (Tomasza) Łubieńskiego. Spór o powstanie a „sprawa polska”.